

บทที่ 4

นโยบายปฏิวัติโลก : การศึกษารณคดีตัวอย่างการปฏิวัติ ในจีน ญี่ปุ่นและเยอรมนี

นโยบายปฏิวัติโลกเป็นนโยบายที่ได้ถูกกำหนดขึ้นด้วยปัจจัยสำคัญสองประการที่เกี่ยวข้องกันเป็นอย่างมาก คือ ปัจจัยว่าด้วยความมั่นคงปลอดภัยของรัสเซียเองและปัจจัยว่าด้วยความผูกพันต่อลัทธิอุดมการณ์คอมมิวนิสต์

ลัทธิอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ มีความสำคัญอย่างไรต่อรัสเซียในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ? ลัทธินั้นทรงอำนาจอิทธิพลจริงแท้เพียงใดต่อรัสเซีย?

ความหมายของลัทธิคอมมิวนิสต์ต่อการต่างประเทศ

อุดมการณ์ (Ideology) คืออะไร? ถ้าพิจารณาอย่างง่าย ๆ แล้ว อุดมการณ์ คือ ความคิดที่หลากหลาย ท่าทีของการคิด ลักษณะการคิดและทัศนคติของชนกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นหนึ่งในสังคม หรือเป็นความคิดโดยเอกเทศของบุคคลหนึ่งบุคคลใด¹

องค์กรที่มีอุดมการณ์ (Ideological Organization) หมายถึงองค์กรที่มีระบบความคิดเห็นและทัศนคติของตนซึ่งนำไปสู่การกระทำ โดยปกติแล้ว พฤติกรรมของคนย่อมมาจากความคิดริเริ่มก่อน การตั้งองค์กรเป็นการตอบสนองความคิดร่วมกันหรืออุดมการณ์ของบุคคลหรือกลุ่มคณะโดยเฉพาะ และองค์กรย่อมเป็นเครื่องมือที่ปฏิบัติตามความคิดเห็น หรืออุดมการณ์นั่นเอง²

พรรคคอมมิวนิสต์ถือลัทธิมาร์กซ์ (Marxism) เป็นอุดมการณ์หลักของตน เสมือนคัมภีร์แม่บทของการปฏิวัติตนเองและปฏิวัติโลกให้เป็นคอมมิวนิสต์ (World Communization) จึงเป็นการสมควรที่จะต้องศึกษาลัทธิอุดมการณ์มาร์กซ์ ซึ่งเป็นอุดมการณ์หลักอยู่เบื้องหลังการต่างประเทศของรัสเซีย

¹ Franz Schurmann, *Ideology and Organization in Communist China* (L. A. University of California Press. 1968), p. 16.

² Ibid

ลัทธิมาร์กซ์

นายคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เป็นนักทฤษฎีที่มีบทบาทเฉพาะในกิจกรรมของสันนิบาตคอมมิวนิสต์ (The Communist League) และสมาคมกรรมกรสากล (International Workingmen's Association) เท่านั้น โดยเป็นผู้ร่างโครงการของกิจกรรมเหล่านั้นในรูปของ **The Communist Manifesto** ซึ่งเริ่มต้นด้วยประโยคที่ลือลั่นว่า “ประวัติศาสตร์ของสังคมทั้งหลายในอดีต คือ ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ระหว่างชนชั้น” ข้อความนี้คือแกนกลางของทฤษฎีประวัติศาสตร์ในทฤษฎีของมาร์กซ์ ซึ่งปรากฏในผลงานเกือบทุกประเภทของเขา เช่น **Revolution and Counter Revolution** (ค.ศ. 1843), **Class Struggles in France** (ค.ศ. 1848–50) โดยเฉพาะในผลงานเอกของมาร์กซ์คือ **The Eighteenth Brumaire** (ค.ศ. 1852), **German Ideology** (ค.ศ. 1845), **The Communist Manifesto** (ค.ศ. 1847) และ **Das Capital** (ค.ศ. 1867)

โดยเนื้อแท้แล้ว ลัทธิมาร์กซ์เป็นทฤษฎีมุ่งสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งมาร์กซ์กล่าวอ้างว่า เป็นลัทธิสังคมนิยมเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Socialism) แต่ความคิดของเขาส่วนใหญ่มิได้เกิดจากแนวความคิดริเริ่มของเขาเอง หากแต่ล้วนได้รับอิทธิพลของหลักปรัชญาของเยอรมนี ซึ่งผสมผสานกับแนวคิดอสังกัลป์มหัสจรรย์เหลือเชื่อที่กำลังจะหายไปภายใต้การบีบคานเข้ามาแทนที่ของทฤษฎีแนววิทยาศาสตร์³ ลัทธินิยมเฮเกล (Hegelianism) มีลักษณะแนวคิดดังกล่าวและย่อมมีอิทธิพลต่อมาร์กซ์ในการสร้างทฤษฎีประวัติศาสตร์ มาร์กซ์ได้สร้างทฤษฎีใหม่ของเขาเองที่เกี่ยวกับสังคมและวิวัฒนาการของสังคม เขาได้ชี้แนะว่า ไม่มีนักปรัชญาผู้ใดคิดที่จะแสวงหาความเกี่ยวเนื่องกันของสิ่งแวดล้อมเชิงวัตถุนิยมของเยอรมนี⁴ ทฤษฎีประวัติศาสตร์แบบมาร์กซ์เริ่มปรากฏรูปลักษณะเด่นชัดโดยผสมผสานแนวคิดหลากหลายที่ล้วนไม่สมบูรณ์แบบในทฤษฎีของมาร์กซ์ แนวคิดที่สำคัญได้แก่ แบบอย่างประวัติศาสตร์แบบเฮเกล ลัทธิวัตถุนิยมของเฟอร์บัค (Feurbach) และแนวคิดแซนต์ ซีมอง (Saint Simon) ที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ระหว่างชนชั้น⁵ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่ามาร์กซ์นิยมหยิบยืมแนวความคิดของผู้อื่น หากแต่เป็นความสามารถของมาร์กซ์เองมากกว่า “ที่จะผสมผสานหลักปรัชญาทั้งปวงเข้าด้วยกันเพื่อหล่อหลอมให้เป็นหลักการอันเดียวกัน”⁶ จนสามารถทำลายนักประวัติศาสตร์ได้นับแต่นั้นมา

³ Max Eastman, **Marxism**, is it science? (London Allen and Unwin Ltd 1941). p 59.

⁴ Karl Marx and Friedrich Engels, **German Ideology** (London : Laurence Wishart, 1965), p 31

⁵ Berlin Isiah, **Karl Man** (N.Y. Oxford University Press. 1959). p. 14

⁶ *Ibid.*, p. 72

มาร์กซ์ได้เพียรพยายามเป็นอย่างยิ่งที่จะชี้แนะว่า สรรพสิ่งทั้งหลายนั้นมิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ (by chance) หากแต่ล้วนเกิดขึ้นตามแบบอย่างที่เราเรียกว่า ลัทธิวัตถุนิยมเชิงวิภาษ (Dialectical Materialism) เขาได้กล่าวอ้างว่า “วิธีวิภาษของข้าพเจ้ามิได้แตกต่างไปจากวิธีเฮเกลเท่านั้น หากแต่ยังเป็นวิธีที่เป็นตรงกันข้ามกับวิธีของเฮเกลด้วย”⁷ หลักการแห่งแบบอย่างของมาร์กซ์นั้นคือ แนวสามเหลี่ยมแห่งการตั้งข้อสมมุติฐาน (Theses) ความขัดแย้ง (Anti-theses) และความสรุป (Synthesis) และกฎเกณฑ์แห่ง “การที่ปริมาณ (Quantity) แปรรูปเป็นคุณภาพ (Quality)”⁸ เขาได้เห็นว่า พลังเศรษฐกิจที่มีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสรรพสิ่งทั้งหลาย ย่อมชี้ขาดวิวัฒนาการแห่งประวัติศาสตร์ด้วย เพราะ “สิ่งแรกสุดในการดำรงอยู่ของมวลมนุษย และสิ่งแรกสุดในการสร้างประวัติศาสตร์ทั้งหลาย...ก็คือมนุษย์จะต้องอยู่ในฐานะที่จะดำรงชีพได้ก่อน จึงจะสามารถสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นได้”⁹ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจึงยอมนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเบื้องต้นที่ใหญ่กว่านั้น (Superstructure) ซึ่งได้แก่ระบบสังคม เศรษฐกิจ และระบบอุดมการณ์ ทั้งนี้ ย่อมหมายความว่า ประวัติศาสตร์มีกฎเกณฑ์คุณลักษณะที่แน่นอนจนทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้และมองเห็นอนาคตได้

โดยนัยนี้ ย่อมไม่เป็นการประหลาดนักที่มาร์กซ์จะถือว่า “มนุษย์คือผู้สร้างประวัติศาสตร์ของตนขึ้น”¹⁰ แต่เขาก็เห็นว่า “มนุษย์มิได้สร้างประวัติศาสตร์ของตนขึ้นตามความพอใจส่วนตน...หากแต่สร้างประวัติศาสตร์ของตนขึ้นภายใต้สภาวะแวดล้อมของตน”¹¹ ในขณะที่ลัทธิวัตถุนิยมเฮเกลให้ความสำคัญแก่บทบาทของจิตสำนึก (Consciousness) ที่มีในขบวนการประวัติศาสตร์ มาร์กซ์ยืนยันว่า “มันมิใช่จิตสำนึกที่ชี้ขาดความคงอยู่ของมนุษย์ หากแต่...มันคือความคงอยู่ทางสังคมที่ชี้ขาดจิตสำนึกของมนุษย์”¹² นี่คือนิวทอนที่เคลื่อนคล้อยตามมาจากสภาวะแวดล้อมเชิงวัตถุนิยม (Material circumstances) มากกว่าจะเป็นในมุขกลับกัน โดยสรุปแล้ว มาร์กซ์เน้นลัทธิวัตถุนิยม และถือว่าจิตสำนึกมีบทบาทเป็นรองในกระบวนการประวัติศาสตร์

ปัจจัยเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญขั้นชี้ขาดวิวัฒนาการแห่งประวัติศาสตร์ มาร์กซ์ได้อธิบายว่า มีความขัดแย้งมากมาย “สัจจะอันตั้งมั่นแล้ว” ของเขาก็คือ “ประวัติศาสตร์ของ

⁷ *Encyclopedia Britannica*, Vol. XIV (William Benton Pub., 1966), p. 349.

⁸ Bober M. Borton, *Karl Marx's Interpretation of History* (Cambridge : Harvard University Press, 1948), p. 32

⁹ Marx and Engels, *German Ideology*, p. 39.

¹⁰ Karl Marx, *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte* (N. Y. : International Publishers, 1869), p. 13.

¹¹ *Ibid.*

¹² Karl Man, *Critique of Political Economy, a Handbook of Marxism* (N. Y. : International Publishers, 1935),

สังคมมวลมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน คือประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ระหว่างชนชั้น”¹³ สัจจะนี้เหมาะสมแก่แบบอย่างเชิงวิภาษของมาร์กซ์เอง เพราะฉะนั้น ความเคลื่อนไหวทางสังคม คือ “ขบวนการแห่งประวัติศาสตร์โดยธรรมชาติ”¹⁴

มาร์กซ์ได้จัดยุคสมัยประวัติศาสตร์ใหม่โดยการมองย้อนหลังไปสู่เหตุการณ์ของประวัติศาสตร์ เขาได้แบ่งออกเป็นสมัยเอเชีย สมัยโบราณ สมัยศักดินาสวามิภักดิ์ และสมัยแห่งการผลิตทันสมัยตามกรรมวิธีของเหล่าชนชั้นกลาง¹⁵ ยุคสมัยดังกล่าวล้วนเป็นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistoric eras) สมัยอนาคตจัดเป็นสมัยสังคมนิยม

มาร์กซ์ยังแสดงขบวนการแห่งทฤษฎีปฏิวัติตามแนวความคิดของเขาด้วยว่าในแต่ละยุคสมัย จักมีการต่อสู้ระหว่างชนชั้นซึ่งจะสิ้นสุดลงในอนาคต โดยชัยชนะจะเป็นของฝ่ายชนชั้นกรรมาชีพ และความพ่ายแพ้เสื่อมถอยจักเป็นของฝ่ายชนชั้นกลาง มาร์กซ์ได้ชี้แนะโดยวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในอดีต (โดยเฉพาะในทวีปยุโรป) ว่าได้มีการแปรรูประบบเศรษฐกิจจากสังคมเกษตรมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม โดยเกิดชนชั้นใหม่ขึ้น กระบวนการอุตสาหกรรมก่อเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านกรรมวิธีในการผลิต ตลาดโลกและลัทธิจักรวรรดินิยมกลายเป็นความจำเป็นยิ่งยวดโดยเหตุผลทางเศรษฐกิจและการเมือง มาร์กซ์จึงประณามระบบการค้าเสรีที่ “ได้ทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบ กอบโกยผลประโยชน์กันอย่างเหี้ยมโหดไร้ความละอาย”¹⁶ ชนชั้นหนึ่งย่อมขูดรีดชนชั้นอื่น ๆ มาร์กซ์มีความเชื่อมั่นว่า “การแข่งขันกันมากขึ้นในหมู่ชนชั้นกลางและวิกฤตการณ์ทางพาณิชย์กรรม”¹⁷ อันเป็นผลมาจากการแข่งขันกันนั้นจะก่อให้เกิดความตึงเครียดทางสังคมและทำให้เกิดภาวะที่เหล็ลือจะทนทานสำหรับชนชั้นอื่น ๆ โดยเฉพาะชนชั้นกรรมาชีพ ในบั้นปลายแห่งการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจะเหลือเพียงการต่อสู้ระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมาชีพ ในขณะที่ชนชั้นอื่นจะเสื่อมสลายตัว และท้ายสุดจะเลือนหายไปจากเวทีการต่อสู้¹⁸

เพื่อให้บรรลุถึงระบอบคอมมิวนิสต์ มาร์กซ์ได้ร่างโครงการและเสนอกลวิธีปฏิวัติสำหรับชนชั้นกรรมาชีพ กรรมกรต้องเริ่มด้วยการต่อสู้ด้วยตนเองเป็นเอกเทศ แล้วจัดตั้งองค์กร ต่อจากนั้นก็จัดตั้งพรรคการเมือง ท้ายสุด เปิดการต่อสู้ระหว่างชนชั้นกับฝ่ายนายทุน

¹³ Karl Marx, *Communist Manifesto* (N Y, Russell Russell, Inc., 1963), p. 25

¹⁴ Borton, p. 30.

¹⁵ *Ibid.*, p. 46.

¹⁶ Marx, *Communist Manifesto*, p. 25

¹⁷ *Ibid.*, p. 32.

¹⁸ *Ibid.*, p. 34.

เพื่อสถาปนาระบบอบเผด็จการโดยชนชั้นกรรมาชีพในบ้านปลาย ลัทธิทุนนิยมและการต่อสู้ระหว่างชนชั้นจักสิ้นสุดลง ชนชั้นกรรมาชีพจะเป็นชนชั้นปกครองเฉพาะกาลในช่วงสมัยสังคมนิยมจนกว่าจะบรรลุถึงระบอบคอมมิวนิสต์ อำนาจการเมืองจะค่อย ๆ เลื่อนหายไป กล่าวคือ ระบบการปกครองและรัฐไม่ใช่ว่าจะเป็นสิ่งที่ทำเป็นอีกต่อไป ทฤษฎี “ล้มเลิกทรัพย์สินส่วนตัวเอกชน” (“abolition of private property”)¹⁹ และคำทำนายของมาร์กซ์ ได้รื้อให้เกิดการตั้งคำถามว่าจักเป็นจริงหรือไม่? ถ้าเป็นจริง เป็นด้วยเหตุใด?

ลัทธิมาร์กซ์สามารถดึงดูดใจชนชั้นกรรมาชีพ เพราะเป็นลัทธิที่มองมุ่งปัญหาประจำวัน และได้เสนอแผนการสอดคล้องตามความต้องการระดับวันที่กรรมกรต้องการ ลัทธิมาร์กซ์ให้คำมั่นสัญญาถึงผลสำเร็จ ถึงชีวิตที่จักดีขึ้น และสัญญาที่จักหยาบยับย่นสันติภาพให้แก่กรรมกร ลัทธิมาร์กซ์จึงให้หนทางแก่ทำให้ผลทางจิตวิทยา ลัทธิมาร์กซ์เป็นลัทธิที่มองมุ่งสังคมนิยมอุดมคติสำหรับผู้คนที่เชื่อว่าตนนั้นสิ้นหวังหมดหนทางที่จะปฏิรูปสังคมนิยมได้โดยสันติวิธี การล้มเลิกทรัพย์สินส่วนตัวเอกชน การสิ้นสุดของชนชั้นวรรณะ การล้มเลิกอำนาจทางการเมือง และการสิ้นสุดการต่อสู้ทุกรูปแบบ เป็นต้น ล้วนเป็นตัวอย่างแผนการของมาร์กซ์ที่สะท้อนถึงแนวคิดอุดมคติ และเป็นความฝันอันสูงสุดสำหรับผู้คนที่สิ้นหวัง

ตามอุดมการณ์มาร์กซ์ กระบวนการปฏิวัติจะดำเนินไปโดยไม่หยุดยั้ง เป็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนอนสุดที่จะหลีกเลี่ยงเสียได้ ไม่มีพลังใดลักษณะใดจะสกัดกั้นคลื่นปฏิวัติได้ เพื่อให้ขบวนการปฏิวัติสามารถดำเนินรุดหน้าบรรลุอุดมมุ่งหมาย เป็นหน้าที่ผูกพันประการหนึ่งสำหรับกรรมกรทั่วโลกไม่จำกัด เชื้อชาติ ภาษา หรือวัฒนธรรมใด ๆ ที่จะต้องรวมพลังกันอย่างเหนียวแน่นเป็นพลังปฏิวัติแนวหน้าที่จะต้องก่ออุกต้อขบวนการปฏิวัติทุกหนแห่งให้มีความเข้มแข็ง ประสานงานกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่จะปฏิวัติโลกให้เป็นคอมมิวนิสต์ ในฐานะที่รัสเซียเป็นชาติแรกที่ปฏิวัติล้มระบอบจักรพรรดิราชย์ได้สำเร็จใน ค.ศ. 1917 และมีความมุ่งมั่นแน่วแน่ที่จะปฏิวัติสถาปนารเมือง เศรษฐกิจและสังคมนิยมไปสู่อุดมคติคอมมิวนิสต์สมบูรณ์แบบ รัสเซียย่อมถือเป็นที่พึงชะเกียรตยศที่จะเป็นตัวอย่างปฏิวัติ และเป็นผู้นำขบวนการปฏิวัติโลก เป็นผู้เผยแพร่อุดมคติ และเอื้ออำนวยส่งเสริมขบวนการปฏิวัติโลก รัสเซียจึงถือตนเป็นผู้นำกรรมกรนานาชาติ โดยลัทธิอุดมการณ์นั่นเองที่รัสเซียถือตนว่ามีพันธะต้องดำเนินการปฏิวัติโลก

ตั้งแต่ ค.ศ. 1917 เลนินได้จำแนกลักษณะความขัดแย้งเป็นตรงกันข้ามเท่าที่มีปรากฏว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนายทุนจักรวรรดินิยมตะวันตก กับฝ่ายกรรมกรคือ

¹⁹ ibid p. 38.

รัสเซีย ความขัดแย้งในด้านต่าง ๆ ทุกด้านนับตั้งแต่สถาบันการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จะทำให้นายทุนอยู่ร่วมโลกกับฝ่ายกรรมกรมิได้ จะต้องต่อสู้เช่นฆ่ากันเพื่อให้ได้ชัยชนะโดยเด็ดขาดฝ่ายเดียว คือ ชัยชนะของกรรมกร แต่ทั้งนี้ การต่อสู้ระหว่างนายทุนจักรวรรดินิยมตะวันตกกับรัสเซียซึ่งได้เลิกกันไปตั้งแต่ ค.ศ. 1921 นั้น หาได้เป็นเพราะรัสเซียอ่อนอำนาจแต่ฝ่ายเดียวไม่ หากแต่เป็นเพราะฝ่ายจักรวรรดินิยมตะวันตกเองเป็นฝ่ายรามือไป เพราะเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในหมู่มหาอำนาจ ว่าด้วยอำนาจผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายต้องการจากมหาอำนาจฝ่ายแพ้สงครามโลก คือ เยอรมนีและจีน เลนินทำนายไว้ว่า ความขัดแย้ง ด้วยเรื่องเยอรมนีและจีนจะเป็นป้อนทำลายสันติภาพ มหาอำนาจจักรวรรดินิยมจะหิวอาวูชขึ้นมาประหัดประหารทำลายล้างฝ่ายนายทุนด้วยกันเอง ความขัดแย้งเหล่านั้นท้ายสุดจะทำลายพลังสามัคคี และพลังอำนาจของฝ่ายนายทุนจักรวรรดินิยมเอง สงครามทำลายล้างกันเองนั้นย่อมก่อให้เกิดความตึงเครียด (Tension) เป็นจังหวะเหมาะที่จะทำให้เกิดความระส่ำระสายเป็นจลาจลในสังคมนายทุน ภาวะเศรษฐกิจจะคลอนแคลนเอื้ออำนวยให้เกิดความสั่นคลอนลึกรอนฐานอำนาจการปกครองของฝ่ายนายทุนจักรวรรดินิยม ประชาชนจะลุกฮือขึ้นปฏิวัติ สงครามจะเอื้ออำนวยให้โลกนายทุนถูกทำลายด้วยตนเอง และเปิดทางไปสู่การปฏิวัติ โดยรัสเซียมีต้องลงทุนลงแรงเผชิญกับโลกนายทุนแต่อย่างใด เียงแต่เฝ้ารอคอยความหายน สูโลกนายทุน ทรรศนะรัสเซียที่เชื่อถือว่าความหายนจะก่อให้เกิดจังหวะเหมาะเปิดทางไปสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงฉับพลันเป็นการปฏิวัติใหญ่หลวง (Catastrophism) นั้น อันที่จริงคือทรรศนะที่รัสเซียมีต่อลักษณะโดยเนื้อแท้สำคัญยิ่งของสงคราม²⁰

ในภาวะสงครามกันเองระหว่างจักรวรรดินิยมตะวันตก รัสเซียย่อมจะมีความรู้สึกว่าหมดภาระกังวลเสถียรภาพความมั่นคงของตน และสามารถทุ่มเทกำลังพัฒนาชาติให้ก้าวหน้าได้ โดยทรรศนะต่อสงครามเช่นนี้ จะพิจารณาได้ว่า รัสเซียมิได้เป็นชาติที่ใฝ่สันตินัก สันติภาพในความเห็นของรัสเซียมีความหมายขอบเขตจำกัดเพียงว่า รัสเซียไม่มีศึกสงครามกับมหาอำนาจใด ๆ และไม่มีศึกสงครามใดรอบบ้านตน รัสเซียเป็นชาติที่กระหายปรารถนาสงครามในแง่ที่จะให้สงครามเกิดขึ้นทำลายมวลหมู่ศัตรูของตน ตราบเท่าที่มีภาวะสงครามในหมู่ศัตรู รัสเซียไม่ต้องวิตกกังวลภาวะนายทุนจักรวรรดินิยมปิดล้อมตน

โดยอุดมการณ์ รัสเซียมีพันธะจะต้องดำเนินนโยบายปฏิวัติโลก แต่โดยที่คำนึงถึงความมั่นคงของรัสเซีย รัสเซียจะต้องระมัดระวังตนเองมิให้ปฏิวัติโลกเกินขอบเขต จนเป็น

---

²⁰ Ulam, p 87, 86

การยั่วยุจกรวรรดินิยมตะวันตกให้ต้องเผชิญหน้ากับรัสเซีย รัสเซียยังไม่พร้อมเช่นนั้น นโยบายปฏิวัติโลกที่รัสเซียดำเนินในทุกหนแห่ง จึงมีลักษณะยืดหยุ่นโดยคำนึงถึงความมั่นคงของรัสเซียมากกว่าความผูกพันต่ออุดมการณ์

องค์การและอุดมการณ์ในภาคปฏิบัติ

ตามนโยบายทางการ การเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ไปสู่มวลชนชาติ และการเร่งเร้าการปฏิวัติเป็นจุดประสงค์หลักที่แน่นอน เต็มไปด้วยความเด็ดเดี่ยว ปราศจากการผ่อนปรน ประนีประนอมใด ๆ หรือปราศจากการให้คำมั่นสัญญาใด ๆ ในการลดหรือบรรเทาขบวนการปฏิวัติ เป็นการดำเนินนโยบายที่เสมือนว่าโซเวียตรัสเซียมิได้แทรกแซงกิจการภายในรัฐใดโดยตรงก็จริงอยู่ ทว่าโดยเนื้อแท้แล้ว รัสเซียได้ปฏิบัติการณ์นั้นโดยทางอ้อมด้วยการตั้งองค์การหนึ่งขึ้นเป็นอิสระเสมือนเป็นองค์การนานาชาติ มิได้เป็นองค์การของรัสเซียโดยตรง องค์การนั้นปฏิบัติการณ์โดยเอกเทศในการส่งเสริมขบวนการปฏิวัติโลกด้วยการส่งเสริม แนะนำและอุปถัมภ์กิจกรรมการสร้างพรรคคอมมิวนิสต์ แนะนำบุคลากรระดมมวลชนและการโฆษณาชวนเชื่อ ตลอดจนบงการกำหนดวินัยนโยบายและกลยุทธ์ของขบวนการคอมมิวนิสต์สากล องค์การนี้มีชื่อว่า องค์การคอมมิวนิสต์สากล (The Communist International) หรือที่เรียกชื่อย่อทั่วไปว่า โคมินเทอร์น (The COMINTERN) รัสเซียในฐานะผู้นำโลกคอมมิวนิสต์ได้ประกาศตั้งองค์การนั้นขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1919 เบื้องหลังฉาก องค์การนั้นอยู่ภายใต้คำบงการของรัสเซีย นับตั้งแต่การตั้งองค์การ การกำหนดตัวบุคคลอำนวยการองค์การ ตลอดจนผู้ร่วมงานล้วนเป็นคอมมิวนิสต์รัสเซียชั้นแนวหน้าทั้งสิ้น ผู้นำองค์การนั้นในระยะห้าปีแรก คือ โซโนเวียฟ เป็นผู้นำในการบริหารองค์การและนายคาร์ล ราเดค (Karl Radek) เป็นเลขาธิการขององค์การ

องค์การโคมินเทอร์น ได้เปิดประชุมเป็นครั้งแรกที่ก่อปรด้วยสมาชิกขบวนการคอมมิวนิสต์ทุกมุมโลก (ที่ยังมีจำนวนน้อย) องค์การได้กล่าวถึงการสลายตัวของลัทธิทุนนิยมอันสืบเนื่องมาจากการแข่งขันก่อสงครามแย่งชิงอำนาจผลประโยชน์ในมวลหมู่นายทุนกันเอง การสลายตัวของลัทธิทุนนิยมจะทวีความเร่งร้อนไปสู่จุดจบรวดเร็วได้โดยการที่ฝ่ายกรรมกรต้องรวมพลังสร้างแนวหน้ากับทุกฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายนายทุนโดยก่อตัวขึ้นเป็นคณะกรรมการ (Council หรือโซเวียต—Soviet) มุ่งไปสู่การปฏิวัติล้มล้างอำนาจฝ่ายนายทุน ในทฤษฎีขององค์การ จักรวรรดินิยมอังกฤษ คือผู้นำโลกนายทุนที่จะต้องถูกทำลายล้างให้พินาศ

ในการประชุมขององค์การโคมินเทอร์นครั้งที่ 2 องค์การได้เรียกร้องให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกพิทักษ์รัสเซียอันเป็นปฏิปักษ์ของโลกคอมมิวนิสต์ ได้มีการข้ายันหลักการเป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองของฝ่ายโลกนายทุน เรียก

ร้องให้ขบวนการคอมมิวนิสต์จงรักภักดีต่อรัสเซีย และต้องเชื่อมั่นเคารพค่านิยมของรัสเซีย องค์การได้ย้ำว่า การปฏิวัติเป็นวิถีทางเดียวในการนำไปสู่การสร้างโลกเป็นสังคมนิยม การที่จะเปลี่ยนแปลงโลกโดยสันติวิธีผ่านวิถีทางประชาธิปไตยด้วยการมีส่วนร่วมการปกครอง โดยตั้งพรรคส่งผู้แทนสู่สภาผู้แทน (Parliamentary System) ดังที่พรรคสังคมนิยมในยุโรปตะวันตกยึดถือ นั้น องค์การคอมินเทอร์นได้ย้ำว่าเป็นไปไม่ได้ องค์การได้เริ่มบงการกำหนดวินัยนโยบาย และกลยุทธ์แก่ขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกอย่างเป็นทางการ แนวทางการตั้งเงื่อนไข 21 ประการดังสรุปข้างต้นเป็นเงื่อนไขข้อบังคับในการรับสมาชิกองค์การคอมินเทอร์น ซึ่งเท่ากับเป็นการยืนยันว่า ขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกต้องยอมรับรองและเคารพความเป็นผู้นำของรัสเซีย ยึดถือแบบอย่างการปฏิวัติของรัสเซียเป็นแบบอย่างการดำเนินการปฏิวัติทั่วโลก รัสเซีย ได้ควบคุมขบวนการคอมมิวนิสต์เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการมีสิทธิ์ใช้มาตรการขบขบวนการคอมมิวนิสต์ใดก็ได้ที่ได้ออกจากวงการโลกคอมมิวนิสต์ ด้วยมาตรการต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกต้องสยบแทบเท้ารัสเซียด้วยความกลัวเกรงและด้วยความต้องการความอุปถัมภ์ค้ำจุนจากรัสเซียด้วย²¹

เมื่อเลนินถึงแก่กรรม องค์การคอมินเทอร์นต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนที่จะดำเนินนโยบายหลักของรัสเซีย ภายในรัสเซีย ปรากฏว่า ไม่มีผู้นำผู้ใดสามารถกำหนดนโยบายที่แน่นอนได้ว่าควรใช้วิธี หรือมาตรการใดในการดำเนินนโยบายปฏิวัติโลก ความขัดแย้งในด้านวิธีการเป็นเหตุหนึ่งสืบเนื่องมาจากการแข่งขันชิงดีชิงเด่นระหว่างสตาลิน ซึ่งเป็นเลขาธิการพรรคกับทรอตสกี

ในทรศนะของทรอตสกี การที่รัสเซียจะสร้างชาติให้เป็นรัฐสังคมนิยมนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลก การปฏิวัติทั่วทุกมุมโลกเท่านั้นจะก่อเกิดสภาพศึกรอบด้านแก่ฝ่ายโลกนายทุน ความพ่ายแพ้ของการปฏิวัติในแห่งหนึ่งย่อมโหมกระพือการปฏิวัติขึ้นอีกแห่งหนึ่งติดต่อกันไปเสมือนปฏิกิริยาลูกโซ่ ก่อเกิดภาวะปฏิวัติทั่วไปในยุโรปก่อนและทวีปเอเชีย ภาวะปฏิวัติจะทำลายล้างฝ่ายนายทุนผู้เป็นอริราชศัตรูของรัสเซีย การที่รัสเซียดำเนินนโยบายปฏิวัติโลก จึงมีคุณประโยชน์ต่อรัสเซียเปรียบประดุจรัสเซียยังป็นนัดเดียวได้นกสองตัว คือภาวะปฏิวัติทำลายล้างนายทุนศัตรูยิ่งใหญ่ของรัสเซีย อีกทั้งการส่งเสริมขบวนการปฏิวัติย่อมเป็นการกระทำถูกต้องตามความผูกพันทางอุดมการณ์ในฐานะที่รัสเซียเป็นผู้นำโลกคอมมิวนิสต์

---

²¹ดูรายละเอียดใน Ibid., pp. 115-117

ในทฤษฎีของสตาลิน การปฏิวัติโลกจะสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับฐานอำนาจของการปฏิวัติโลก ก็อูรุษเซีย รัสเซียต้องมีความมั่นคงและมีพลังเข้มแข็งก่อนจึงจะสามารถส่งเสริมเร่งเร้าการปฏิวัติโลกให้ได้ผลได้เต็มที่ เพราะฉะนั้น รัสเซียต้องสร้างชาติเป็นสังคมนิยมให้สำเร็จก่อน แล้วจึงดำเนินนโยบายปฏิวัติโลก นโยบายสร้างสังคมนิยมในประเทศหนึ่งก่อน (Socialism in One Country) ต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กับการดำเนินนโยบายแสวงหาความร่วมมือกับมหาอำนาจนายทุนตะวันตก (Policy of Collaboration) องค์การคอมินเทอร์นมีคุณค่าความหมายเฉพาะในด้านเสริมสร้างอำนาจผลประโยชน์แก่รัสเซีย สตาลินได้บงการคุณสมบัติของนักปฏิวัติที่ต้องมีความหมายสอดคล้องกับอำนาจผลประโยชน์ของรัสเซีย โดยกล่าวไว้ว่า :

“ผู้ใดที่เป็นนักปฏิวัติ...ยินยอมโดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ และแสดงตนอย่างเปิดเผยในการที่พร้อมจะพิทักษ์ปกป้องรัสเซีย...ผู้ใดก็ตามที่คิดจะปกป้องขบวนการปฏิวัติโลก โดยแตกแยกและเป็นปฏิปักษ์ต่อรัสเซีย คือผู้ที่กำลังจะเป็นปฏิปักษ์ต่อการปฏิวัติและท้ายสุดย่อมคล้อยเคลื่อนตัวไปสู่ค่ายนายทุนผู้เป็นศัตรูของการปฏิวัติ”²²

การที่สตาลินมุ่งดำเนินนโยบายต่างประเทศในการปฏิวัติโลก โดยคำนึงถึงการใช้ลัทธิอุดมการณ์เป็นเกราะกำบังกายรัสเซีย และใช้ลัทธิอุดมการณ์ให้เป็นประโยชน์ในแง่ที่เห็นการปฏิวัติโลกภายใต้การนำของรัสเซีย ก็คือการขยายอำนาจอิทธิพลของรัสเซียโดยมีอุดมการณ์เป็นเครื่องนำทางบังหน้าเช่นกัน แสดงให้เห็นเด่นชัดว่า ความมั่นคงและอำนาจผลประโยชน์ของรัสเซียย่อมมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ด้วยโลกทรรศน์เช่นนั้นที่เห็นแก่รัสเซียและมองการณ์ไกลถึงสถานะความเป็นจริงของการเมืองโลกนั่นเองที่ทำให้สตาลินดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากกว่าเลนินและทรอตสกีที่ยังข้องเกี่ยวกับพันธกรณีต่ออุดมการณ์ การดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบสตาลินจึงมีลักษณะพิเศษนอกแบบอย่างตามที่ลัทธิอุดมการณ์ได้กำหนดไว้

การทูตของโซเวียตรัสเซียสมัยสตาลินมีอำนาจ (ค.ศ. 1925-1953) จึงมีลักษณะเป็นการทูตซ้อนกัน เสมือนกลดวง (Double Deal) อีกฝ่ายมิให้สามารถจับได้ไล่ทันว่า โดยเนื้อแท้แล้ว รัสเซียมีจุดประสงค์นโยบายหลักใดที่แน่นอน ด้านหนึ่งรัสเซียเฝ้านัดภาพเรียกร้องต้องการร่วมมือกับจักรวรรดินิยมในการชำระรักษาสันติภาพโลก รัสเซียมุ่งดำเนินนโยบายเช่นนั้นต่อสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส แต่อีกด้านหนึ่งในขณะเดียวกันรัสเซียก็ส่งเสริมขบวนการปฏิวัติโลก โดยมุ่งเฉพาะแห่งที่รัสเซียเห็นว่าได้คุณประโยชน์ คือ เยอรมนี อินเดีย จีน และญี่ปุ่น

²²Quoted in *Ibid.*, p 181

ความผิดถูกในการปฏิบัติการเพื่อปฏิวัติโลกได้พิสูจน์ตัวของมันเองจากขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลกในช่วงระยะระหว่าง ค.ศ. 1922–1945 องค์การโคมินเทอร์นได้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัสเซีย และดำเนินนโยบายสอดคล้องกับนโยบายของรัสเซีย

ในปี ค.ศ. 1927 สตาลินได้ดำเนินการกวาดล้างฝ่ายปฏิปักษ์ทางการเมือง โซโนเวียฟ ถูกปลดออกจากตำแหน่งผู้อำนวยการองค์การโคมินเทอร์น บุคาริน (Bukharin) ได้เข้าบริหารงานแทน ณ ที่ประชุมองค์การครั้งที่ 6 ใน ค.ศ. 1928 บุคาริน ได้ประกาศย้าว่า องค์การต้องคำนึงถึงระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด โครงสร้างขององค์การต้องมีลักษณะบริหารแบบรวมอำนาจ ดำเนินนโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อบรรดาพรรคสังคมนิยมในยุโรปต่อต้านลัทธินิยมความคิดรุนแรงจัด (Radicalism) และท้ายสุดบุคารินได้ย้าว่า บรรดาพรรคคอมมิวนิสต์ทั่วโลกต้องสามัคคีกันแน่วแน่ต่อพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียเหนือความสัจย์ซื่อสามัคคีต่อพรรคคอมมิวนิสต์พื้นเมืองและชนชั้นกรรมาชีพ การรณรงค์ต่อต้านบรรดาพรรคสังคมนิยมซึ่งนิยมแปรเปลี่ยนรัฐเป็นสังคมนิยมตามวิถีทางประชาธิปไตย เป็นการแข่งขันว่าวิถีใดเป็นแนวทางที่ถูกต้องไปสู่การแปรเปลี่ยนรัฐให้เป็นสังคมนิยม : วิธีการปฏิวัติ? หรือวิถีทางประชาธิปไตย?

นโยบายปฏิวัติทั่วโลกที่รัสเซียได้ดำเนินการไปโดยตลอดนั้น ได้ทำให้วงการทูตของรัสเซียมีความสลับซับซ้อนยิ่งนัก ด้วยมีความขัดแย้งที่เลือกปฏิบัติมิได้ว่า อุดมการณ์และผลประโยชน์ของรัสเซีย นั้น สิ่งใดควรมีความสำคัญเหนือกว่าอย่างแท้จริง การทูตของรัสเซียได้เอนเอียงหาจุดยืนมิได้หว่างกลางความผูกพันทางอุดมการณ์กับการคำนึงถึงผลประโยชน์ของรัฐ²³ ความไม่แน่ใจและไม่มีความตั้งมั่นอย่างแท้จริงในการส่งเสริมขบวนการปฏิวัติโลก ตลอดจนการมีพันธะคำนึงถึงผลประโยชน์รัฐ ทำให้ขบวนการปฏิวัติโลกดำเนินไปอย่างครั้ง ๆ กลาง ๆ และท้ายสุดส่วนใหญ่ล้มเหลว ข้อเท็จจริงหนึ่งปรากฏเด่นชัดว่า รัสเซียไม่สามารถจะกำหนดแนวนโยบายและกลยุทธ์แก่ขบวนการปฏิวัติที่ใดได้ เพราะรัสเซียกำหนดแนวนโยบายและกลยุทธ์ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตน และเพราะรัสเซียมิได้มีความรอบรู้ในข้อเท็จจริงทั้งปวงของแต่ละแห่ง ซึ่งล้วนมีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน รัสเซียจึงกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ต่าง ๆ โดยขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการไม่รู้ข้อเท็จจริงและขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการประเมินค่าการณณ์ผิด ๆ²⁴

ยิ่งกว่านั้น รัสเซียในระหว่าง ค.ศ. 1918–1945 มิได้อยู่ในฐานะที่จะอุปถัมภ์กำจุนขบวนการปฏิวัติแห่งใดได้เต็มที่ เพราะรัสเซียยังไม่อาจจะถูกนับเนื่องได้ว่าเป็นมหาอำนาจที่มั่งคั่งและทรงพลัง ผลประโยชน์ของรัสเซียมักจะขัดแย้งกับผลประโยชน์ทางอุดมการณ์

²³Beloff, I, p. 3

²⁴Ulam, p. 125.

(ปฏิวัติโลก) ผลประโยชน์ของรัสเซียต้องได้รับการพิจารณามาก่อนผลประโยชน์โดยตรงของ ขบวนการปฏิวัติ รัสเซียไม่มีทั้งกำลังความสามารถและทั้งโอกาสเวลามากพอที่จะให้ความสนใจสนับสนุนขบวนการปฏิวัติโลก เพราะรัสเซียอยู่ในระยะที่กำลังสร้างชาติ ขบวนการปฏิวัติโลกจึงมักจะดำเนินไปเองตามยถากรรม รัสเซียให้ความสนใจขบวนการปฏิวัติโลกเฉพาะแห่งที่ ตนเห็นว่าจะให้ผลประโยชน์แก่รัสเซียโดยตรงได้แก่ ขบวนการคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันตก และเยอรมนี ในเอเชีย ได้แก่ ขบวนการคอมมิวนิสต์ในจีนและญี่ปุ่น ขบวนการปฏิวัติโลก ในช่วง ค.ศ. 1920-1940 จึงอาจจะนับได้ว่ายังไม่เป็นมหันตภัยต่อโลกทั้งมวล อีกทั้งขบวนการคอมมิวนิสต์แต่ละแห่งมิได้มีลักษณะก่อตัวขึ้นมาด้วยความผูกพันหรือมีจิตศรัทธาแน่นแฟ้น ฝังใจในลัทธิคอมมิวนิสต์ หากแต่นิยมวิธีการแก้ปัญหาแบบคอมมิวนิสต์มากกว่า นักปฏิวัติส่วนใหญ่มิได้มีลักษณะเป็นนักปฏิวัติอย่างแท้จริง ส่วนใหญ่มีเลือดรักชาติรุนแรงและมีความปรารถนาที่จะสร้างชาติของตนใหม่²⁵

ในที่นี้จะแสดงตัวอย่างความล้มเหลวของขบวนการคอมมิวนิสต์ในเยอรมนี ญี่ปุ่น และจีน

พรรคคอมมิวนิสต์เยอรมนี

ขบวนการคอมมิวนิสต์ของเยอรมนีได้ตั้งสันนิบาตสปาร์ตาคัส (Spartacus League) ภายใต้การนำของโรซา ลักเซมเบอร์ก (Rosa Luxemburg) โดยมีความผูกพันสนับสนุนการร่วมมือกับรัสเซียอย่างแน่นแฟ้น (Close Collaboration Policy) เลนินได้ส่งคาร์ล ราเดค เลขาธิการโคมินเทอรันไปช่วยขบวนการคอมมิวนิสต์เยอรมนีให้ดำเนินการเร่งเร้าโฆษณาชวนเชื่อ (Agitation Propaganda-ที่เรียกย่อว่า Agit-prop) ด้วยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดนั่นเองที่ทำให้สันนิบาตสปาร์ตาคัสวางแผนก่อการร้ายลุกฮือขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1918 ขบวนการคอมมิวนิสต์ในรูปแบบของระบบโซเวียตตามภาคเหนือ ภาคกลางของเยอรมนีตลอดจนแคว้นรุห์ (Ruhr) ได้พากันลุกฮือขึ้นก่อการร้าย แต่ล้มเหลว ต่อมาที่ประชุมของสันนิบาตได้มีมติตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้น (The German Communist Party-KDP) เมื่อวันที่ 5 มกราคม ค.ศ. 1919

รัสเซียมีความหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เยอรมนีจะสามารถปฏิวัติโค่นล้มรัฐบาลตัวแทนชนชั้นกลางนายทุน (Bourgeois Revolution) ได้ แผนปฏิวัติได้ถูกกำหนดให้เกิดขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1921 แต่การปฏิวัติที่ได้ถูกวางแผนอย่างดีก็ต้องประสบความล้มเหลวอีก ได้มีปัญหา

²⁵ Ibid

ความขัดแย้งเกิดขึ้นในรัสเซียระหว่างนั้นว่า รัสเซียควรจะยื่นมือเข้าไปช่วยปฏิวัติเยอรมนีหรือไม่ เพราะรัสเซียมีความใฝ่ฝันปรารถนาที่จะเห็นการปฏิวัติสำเร็จผลในเยอรมนี ก่อเกิดรัฐเยอรมนีที่เป็นรัฐสังคมนิยมเป็นเพื่อนบ้านที่มีมิตรไมตรีร่วมอุดมการณ์เดียวกัน แต่แล้วกลุ่มทหารเรือที่เมืองท่าครอนสตัดท์ได้ลุกฮือขึ้นก่อการร้าย ทำให้รัสเซียไม่อาจจะยื่นมือเข้าไปช่วยการปฏิวัติในเยอรมนีได้เต็มที่ และจำต้องทนยอมเห็นความล้มเหลวอีกครั้งหนึ่ง นับแต่นั้นมา การลุกฮือเพื่อปฏิวัติเยอรมนีในโอกาสวาระต่าง ๆ แม้จะยังดำเนินการต่อไปก็ล้วนล้มเหลว

ความพยายามของการปฏิวัติโดยตั้งองค์การกสิกรสากล (Peasant International) เสริมพลังในบัลแกเรีย ยูโกสลาเวีย มาซิโดเนีย (Macedonia) อังกฤษ เนเธอร์แลนด์ และฝรั่งเศส ล้วนล้มเหลวสิ้นนับแต่ ค.ศ. 1923 เป็นต้นไป การที่รัสเซียพยายามหนุนให้กรรมกรก่อการหยุดงานทั่วไปในประเทศอังกฤษ (General Strike) ใน ค.ศ. 1927 เป็นเหตุให้อังกฤษตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัสเซียเป็นเวลาประมาณ 2 ปีเต็ม อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการคอมมิวนิสต์ในยุโรปส่วนใหญ่ยังไม่มีพลังเข้มแข็งพอ ความใฝ่ฝันของรัสเซียที่จะได้เห็นการปฏิวัติในยุโรปจึงค่อย ๆ เลือนหายไป

ขบวนการคอมมิวนิสต์ในเอเชีย

เลนิน ผู้เล็งเห็นหรือค้นพบความสำคัญยิ่งใหญ่ของเอเชียในการเสริมสร้างขบวนการปฏิวัติโลก ได้เขียนบทความเรียกร้องให้สนใจเอเชียโดยตรงชื่อ “คำทำนายพายุปฏิวัติในตะวันออกไกล” (“Prediction on the Revolutionary Storms in the Far East”) และได้เสนอบทนิพนธ์ว่าด้วย “เรื่องปัญหาของชาติและอาณานิคม” (“Theses on the National and Colonial Question”) ณ ที่ประชุมขององค์การคอมินเทอร์นครั้งที่ 2 ใน ค.ศ. 1920²⁶ เลนินได้เล็งเห็นว่า พลังมหาศาลของจักรวรรดินิยมนายทุนตะวันตกนั้นมาจากขุมกำลังอำนาจที่ได้สร้างกันขึ้นในเอเชีย การที่จะบั่นทอนกำลังของจักรวรรดินิยมตะวันตกจึงต้องเริ่มด้วยการตัดเอเชียออกจากจักรวรรดินิยมตะวันตกให้เด็ดขาดโดยสิ้นเชิง มาตรการที่จะแยกเอเชียได้สำเร็จคือ การปลุกระดมมวลชนให้มีความตื่นตัว และสำนักในสหิทธิน้ำที่อันชอบธรรมทางการเมือง รัสเซียได้เริ่มใช้ลัทธิสหิทธินิยมและลัทธิจักรวรรดินิยมเป็นเครื่องมือ โดยเร่งเร้ากระตุ้นให้ชาวเอเชียเกิดจิตสำนึกผูกพันต่อชาติของตนและให้รู้สึกถึงภัยจักรวรรดินิยมที่กำลังคุกคามชาติตนอยู่ โดยวิธีการดังกล่าว จะเห็นได้ว่ารัสเซียมิได้โหมโฆษณาชวนเชื่อลัทธิอุดมการณ์แต่อย่างเดียว หาก

---

²⁶ ดูรายละเอียดใน Lenin, *Lenin's Prediction on the Revolutionary Storm in the the Far East* (CPR : Peking Foreign Press, 1967), p. 6.

แต่รัสเซียได้โหมลัทธิอุดมการณ์เพื่อใช้เป็นมาตรการป้องกันตนเองด้วย กระบวนการปฏิวัติเพื่อทำลายล้างระบบศักดินาสวามิภักดิ์และพลังจักรวรรดินิยมตะวันตกผู้เป็นอริราชศัตรูของรัสเซียเอง²⁷

ขบวนการปฏิวัติกึ่งเอกราชในเอเชียหรือปฏิวัติล้มอาณานิคม (Colonial Revolution) โดยชนชั้นกลาง (Bourgeois Revolution) จะต้องดำเนินการภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์พื้นเมืองและภายใต้การนำทางในด้านลัทธิ นโยบายและกลยุทธ์โดยรัสเซียเท่านั้น จึงจะสามารถกระตุ้นส่งเสริมให้ขบวนการปฏิวัติในยุโรปสำเร็จได้ เพราะพลังจักรวรรดินิยมตะวันตกมิได้อยู่ที่แต่ละประเทศเท่านั้น หากแต่ยังอยู่ที่ขุมอำนาจอาณานิคมของตนในเอเชียด้วย ขบวนการปฏิวัติในยุโรปจะดำเนินไปไม่ได้ถ้าปราศจากขบวนการปฏิวัติกึ่งเอกราชในเอเชีย เ Лениนนับว่าเป็นผู้ที่เห็นการณ์ไกลมากที่สุดที่ได้สังเกตเห็นพลังมหาศาลของเอเชียในการเสริมสร้างขบวนการปฏิวัติโลก²⁸ เพราะลัทธิชาตินิยมในทวีปเอเชีย (Asian Nationalism—ขบวนการกึ่งเอกราช) จะส่งเสริมลัทธิคอมมิวนิสต์ให้สามารถตั้งมั่นในยุโรปตะวันตกได้สำเร็จ

เอเชียเปรียบเสมือนประตูหลังของฝ่ายจักรวรรดินิยมตะวันตก สงครามกลางเมืองในรัสเซียได้สอนให้รัสเซียตระหนักว่า ภัยคุกคามมิได้มาจากทางตะวันตก คือฝ่ายจักรวรรดินิยมตะวันตกเท่านั้น หากแต่ภัยคุกคามยังมาจากทางตะวันออก คือภัยญี่ปุ่น และการที่จักรวรรดินิยมตะวันตกได้เข้าไปมีอิทธิพลมหาศาลในจีน ล้วนเป็นภัยคุกคามประตูหลังของรัสเซียเป็นอย่างยิ่ง รัสเซียจึงต้องสนใจจีนและญี่ปุ่นด้วยเหตุผลทางด้านอุดมการณ์ (ปรารถนาปฏิวัติ) และด้วยเหตุผลสอดคล้องกับความมั่นคงปลอดภัยของรัสเซียเอง

ตามหลักยุทธศาสตร์ที่องค์การคอมินเทอร์นได้กำหนดไว้ ญี่ปุ่นจะเป็นเป้าหมายเบื้องต้นของขบวนการคอมมิวนิสต์ในเอเชีย นายไซโนเวียฟ ผู้นำองค์การคอมินเทอร์นได้ย้ำว่า การขจัดปัดเป่าปัญหาในตะวันออกไกลนั้นจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อญี่ปุ่นได้ปฏิวัติล้มล้างชนชั้นนายทุน ญี่ปุ่นจะเป็นฐานที่มั่นคงแก่การดำเนินการปฏิวัติให้เกิดขึ้นในตะวันออกไกล รัสเซียจึงต้องมุ่งปฏิวัติญี่ปุ่นก่อนให้ได้เพื่อเป็นฐานปฏิบัติการในการปฏิวัติเอเชีย

องค์การคอมินเทอร์นได้เป็นผู้เปิดประชุมบรรดาพรรคคอมมิวนิสต์เอเชียขึ้นที่เมืองบากู (Baku) ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1920 เรียกร้องให้พรรคคอมมิวนิสต์เอเชียทุกแห่ง ดำเนินนโยบายสร้างแนวร่วมกับชนชั้นใด ๆ ก็ได้ที่มีจุดมุ่งหมายทำลายล้างลัทธิจักรวรรดินิยมและระบบศักดินาสวามิภักดิ์ เป็นการปฏิวัติโดยร่วมมือกับชนชั้นกลาง (Bourgeois Revolution)

²⁷ Beloff, I, p. 4

²⁸ Conrad Brandt, *Stalins' Failure in China, 1924-1927* (Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1958), p. 2.

ปรากฏว่า พรรคคอมมิวนิสต์ในเอเชียทั่วไปไม่นิยมนโยบายเช่นนั้น แต่ไม่อาจฝ่าฝืนคำสั่งการของรัสเซียได้ ผลที่ตามมาจึงค่อนข้างเด่นชัด คือความล้มเหลวของขบวนการปฏิวัติในเอเชียเป็นที่เห็นเด่นชัดตั้งแต่ในขั้นต้นแล้วว่า คอมมิวนิสต์ชั้นนำของเอเชียไม่เห็นด้วยกับการทำความเข้าใจไม่ว่าระยะยาวหรือระยะสั้นในลักษณะใด หรือแม้แต่การสร้างแนวร่วมกับชนชั้นกลาง โดยยืนยันว่าพลังกรรมกรเข้มแข็งพอที่จะปฏิวัติได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาชนชั้นกลาง การสร้างแนวร่วมกับชนชั้นกลางนายทุนจึงถือได้ว่าเป็นการขัดต่ออุดมการณ์หลักของคอมมิวนิสต์เองซึ่งยืนยันว่า ลัทธินายทุนและลัทธิคอมมิวนิสต์มีหลักการที่แตกต่างกันเป็นขาคับดำ ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้หรือประนีประนอมรวมขอมกันได้ นายเอ็ม เอ็น รอย (M. N. Roy) คอมมิวนิสต์อินเดียชั้นนำได้ทักท้วงไม่เห็นด้วยกับเลนินเป็นอย่างมากที่มุ่งว่าปฏิวัติในยุโรปมีความสำคัญ ขบวนการปฏิวัติในเอเชียเป็นเพียงพลังเสริมมากกว่าพลังหลัก นายรอยเชื่อว่า การปฏิวัติในเอเชียภายใต้การนำของกรรมกรจะต้องนับเนื่องเป็นพลังหลักก่อเกิดขบวนการปฏิวัติในโลกเสมือนปฏิวัติรัสเซีย อันที่จริงแล้วแผนของเลนินเองก็มีลักษณะเป็นโครงร่าง (Outline) ที่มีได้รับการขยายความเด่นชัด ก่อเกิดปัญหาในภายหลังเมื่อสตาลินและบรรดาฝ่ายปฏิปักษ์ของเขาต่างฝ่ายต่างอ้างแผนของเลนินเป็นเครื่องพิสูจน์ถูกผิดในการปฏิวัติในเอเชีย

วิธิดำเนินนโยบายปฏิวัติโลกในเอเชียได้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่พิสูจน์ได้เด่นชัดว่าการดำเนินนโยบายปฏิวัติโลกมีความสำคัญรองลงมาจากกาหนดำเนินนโยบายที่รัสเซียได้ยึดปฏิบัติ โดยคำนึงความมั่นคงปลอดภัยของตนเป็นเบื้องต้นมูลฐาน ในที่นี้ใคร่เสนอกรณีตัวอย่างขบวนการปฏิวัติในจีน และญี่ปุ่น

ขบวนการคอมมิวนิสต์จีน

ในทรศนะของรัสเซีย จีนมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างเสถียรภาพความมั่นคงแก่รัสเซีย ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยที่สำคัญต่าง ๆ โดยสรุปคือ ลักษณะที่ตั้ง ทั้งจีนและรัสเซียต่างมีพรมแดนยาวเหยียดร่วมกัน (ดูแผนที่ประกอบ) ในประเทศจีน มหาอำนาจจักรวรรดินิยมนายทุนตะวันตกและญี่ปุ่นได้แก่งแย่งแข่งขันกันกอบโกยผลประโยชน์ด้านต่าง ๆ ที่สำคัญคือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของจีน การปฏิวัติใน ค.ศ. 1911 เปลี่ยนระบอบการปกครองจีนจากระบอบจักรวรรดิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ แต่การปฏิวัติไม่สามารถขจัดภาวะความแตกแยกทางการเมืองภายในได้ เริ่มด้วยระบบเผด็จการแบบทหารนำโดยยวนซีไค (Yuan Shih-kai) ระหว่าง ค.ศ. 1911 - 1916 ดำเนินมาจนถึงภาวะการเมืองภายในแตกแยกเป็นแคว้นแคว้นครอบครองโดยนายพลขุนศึกทั้งหลาย (ค.ศ. 1916-1927) ภาวะการ

เมืองแตกแยกนี้ได้ปรากฏขึ้นมาซ้อนปัญหาเดิมคือ ภาวะเศรษฐกิจที่ระส่ำระสายและการที่บรรดามหาอำนาจได้เข้าไปมีอำนาจอิทธิพลในจีน จีนที่มีพรมแดนทางเหนือติดกับรัสเซียและจีนที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกและญี่ปุ่นนั่นเองที่ทำให้จีนมีความหมายสำคัญยิ่งยวดต่อรัสเซีย แม้ตัวประเทศจีนจะอ่อนพลังอำนาจ แต่จีนก็ตกอยู่ภายใต้กำลังอำนาจอิทธิพลของมหาอำนาจฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งล้วนแสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยการแทรกแซงทางทหารหนุนหลังฝ่ายปฏิปักษ์ทางการเมืองในรัสเซียให้ล้มล้างรัฐบาลบอลเชวิค รัสเซียยังไม่ลืมนึกว่า การที่มหาอำนาจจักรวรรดินิยมตะวันตกและญี่ปุ่นเข้าแทรกแซงทางทหารในสงครามกลางเมืองครั้งนั้น ได้ทำให้รัฐบาลบอลเชวิคเกือบจะล้มทั้งยืน ความหวาดวิตกในพลังอำนาจจักรวรรดินายทุนจึงยังคงมีปรากฏเป็นเงาหลง ๆ อยู่เบื้องหลังการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัสเซียเสมอมา ที่ใดที่อำนาจอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกแผ่ไปถึงโดยเฉพาะ ณ ที่ซึ่งใกล้พรมแดนรัสเซีย ที่นั่นย่อมถือว่าเป็นแหล่งอันตรายต่อเสถียรภาพความมั่นคงของรัสเซีย

ขบวนการคอมมิวนิสต์จีนได้ก่อตั้งขึ้นมาจากความรู้สึกรักชาติอภัยศอดสูที่จักรวรรดินิยมตะวันตก โดยเฉพาะญี่ปุ่นได้เข้ากอบโกยอำนาจผลประโยชน์ของจีน นักศึกษาปัญญาชนในปักกิ่งได้ก่อหวอดประท้วงมติมหาอำนาจที่ประชุมสันติภาพในปารีส ค.ศ. 1919 ซึ่งได้รับรองให้ญี่ปุ่นได้รับอำนาจผลประโยชน์ของเยอรมนีในมณฑลชานตุง (Shantung) ขบวนการประท้วงได้ปรากฏขึ้นในวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 เป็นขบวนการลัทธิชาตินิยมต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมสมปรารถนาของรัสเซีย

นับตั้งแต่ขบวนการสัปดาห์พฤษภาคมเป็นต้นมาได้มีนักศึกษาปัญญาชนกลุ่มหนึ่งหันไปสนใจศึกษาลัทธิสังคมนิยม การปฏิวัติในรัสเซียใน ค.ศ. 1917 และการที่รัสเซียประกาศเจตจำนงที่จะยกเลิกอภิสิทธิ์ผลประโยชน์ของตนในจีน ทำให้รัสเซียเป็นที่นิยมชมชื่นมาก รัสเซียเป็นตัวอย่างชาติศิวิไลซ์ที่ล้มล้างและเผชิญภัยจักรวรรดินิยมตะวันตกในระหว่างสงครามกลางเมือง รัสเซียล้วนมีลักษณะชวนให้กลุ่มผู้นิยมลัทธิสังคมนิยมเห็นว่าคล้ายคลึงกับจีน และคิดว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นลัทธิที่เอื้ออำนวยวิธีการสร้างชาติให้มั่นคงและมั่งคั่งได้ รัสเซียจึงกลายเป็นตัวอย่างและเป็นปิตุภูมิของลัทธิคอมมิวนิสต์ รัสเซียเองก็มีความภาคภูมิใจที่จะได้เป็นแบบอย่างที่น่าสรรทหายิ่งนักของชาวจีนผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่รัสเซียมิได้มีความผูกพันอย่างลึกซึ้งต่อขบวนการสังคมนิยมแต่อย่างใด รัสเซียกำลังมุ่งความสนใจและความพยายามที่จะผูกมิตรกับกลุ่มจีนกลุ่มใดก็ได้ที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองจีน รัสเซียได้เริ่มทาบทามรัฐบาลหุ่นเชิดที่ปักกิ่งบ้างและกลุ่มนายพลขุนศึกซึ่งมีอำนาจอยู่ในภาคเหนือของจีนบ้าง แต่ล้มเหลวเพราะกลุ่มเหล่านั้นส่วนใหญ่ไม่นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ อีกทั้งเอน-

เอียงอยู่ภายใต้อิทธิพลของมหาอำนาจอังกฤษและญี่ปุ่น รัสเซียจึงเริ่มสนใจพรรคชาตินิยม (The Nationalist Party—KMT) ซึ่งนำโดย ดร. ซุน ยัต เซ็น (Sun Yat-sen)

ขณะนั้น ดร. ซุน ยัต เซ็น กำลังประสบปัญหาความแตกแยกภายในพรรคและความล้มเหลวในการยึดอำนาจจากเหล่าบรรดานายพลขุนศึก ดร. ซุน ยัต เซ็น ไม่อาจร้องขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ ฝรั่งเศส หรือ ญี่ปุ่นได้ ดร. ซุน ยัต เซ็น ต้องการความช่วยเหลือมาก เมื่อรัสเซียได้ส่งนายอดอล์ฟ จอฟฟ์ (Adolf Joffe) มาเจรจา จึงมีการเจรจาและลงนามในข้อตกลงขึ้นในเดือนมกราคม ค.ศ. 1923 ข้อตกลงระหว่าง ดร. ซุน ยัต เซ็น กับจอฟฟ์ (Sun-Joffe Agreement) นั้น มีความสำคัญโดยสรุปได้ดังนี้—

1. รัสเซียยินดีให้ความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและการทหารแก่พรรคชาตินิยม
2. ดร. ซุน ยัต เซ็น ต้องยอมรับนโยบายสร้างแนวร่วม (Policy of United Front) กับพรรคจีนคอมมิวนิสต์

ตามข้อตกลงนั้น รัสเซียได้ทุ่มให้ความช่วยเหลือแก่พรรคจีนชาตินิยมอย่างเต็มที่ เริ่มด้วยการส่งที่ปรึกษาที่สำคัญคือ นายไมเกิล โบโรดิน (Michael Borodin) มาร่วมวางแผนการให้ความช่วยเหลือซึ่งมุ่งเน้นหนักในแผนการกำจัดอำนาจอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมออกไปจากจีน รัสเซียได้ช่วยจัดสร้างองค์การพรรคชาตินิยมใหม่ตามแนวของเลนิน คือพรรคที่มีการบริหารงานมุ่งประชาธิปไตยแบบรวมอำนาจ (Democratic Centralism) พรรคมีระเบียบวินัยเคร่งครัด มีแผนการและนโยบายที่แน่นอน ตลอดจนเริ่มรณรงค์โฆษณาชวนเชื่อ พรรครับสมัครสมาชิกโดยคำนึงถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณ และเน้นความสำคัญของลักษณะผู้นำ ในด้านทหาร รัสเซียได้ช่วยจัดสร้างวิทยาลัยทหารขึ้นที่บริเวณวามเป่า (Whampoa—นอกเมืองเซี่ยงไฮ้) และช่วยจัดตั้งสถาบันทหารแบบตะวันตกขึ้น อาจจะกล่าวได้ว่า รัสเซียทุ่มให้ความช่วยเหลือเสริมพลังให้แก่พรรคจีนชาตินิยมซึ่งได้ชื่อว่าเป็นพรรคตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์หลายฝ่ายที่ล้วนเป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ คือกลุ่มทหารและกลุ่มนายทุนนักธุรกิจ รัสเซียได้เสริมพลังแก่พรรคนี้ให้เข้มแข็งเพียงพอที่จะต่อต้านภัยจักรวรรดินิยมนายทุน ที่สำคัญคืออังกฤษ และญี่ปุ่น ตัวพรรคจีนคอมมิวนิสต์เองโดยเนื้อแท้แล้วถือได้ว่า ได้รับความช่วยเหลือจากรุสเซียน้อยมาก ทั้งยังจะต้องเผชิญการปราบปรามอย่างหนักด้วยน้ำมือของพรรคชาตินิยมที่รัสเซียได้เสริมสร้างพลังให้

จริงอยู่ รัสเซียได้ส่งผู้แทนขององค์การโคมินเทอร์น คือ นายเกรกอรี วัวทินสกี (Gregori Voitinsky) มาช่วยจีนคอมมิวนิสต์จัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นใน ค.ศ. 1921 และกำหนดนโยบาย-

บายว่า ต้องดำเนินการแสวงหาฐานปฏิบัติการในตัวเมือง โดยถือว่า กรรมกรเป็นพลังของการปฏิวัติ พรรคจีนคอมมิวนิสต์ต้องพยายามดำเนินการจัดตั้งองค์การของกรรมกรขึ้น และต้องพยายามโฆษณาชวนเชื่อปลุกกระดมเหล่ากรรมกรให้ก่อการประท้วงหยุดงานเรียกร้องขอเพิ่มค่าจ้างค่าสวัสดิการ ครั้นพรรคจีนคอมมิวนิสต์ได้รับนโยบายนั้นไปปฏิบัติการและประสบความสำเร็จล้มเหลวในการปลุกกระดมกรรมกรใน ค.ศ. 1923 สตาลินก็ได้บงการให้พรรคจีนคอมมิวนิสต์เข้าร่วมสร้างแนวร่วมกับพรรคชาตินิยมเพื่อต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมนายทุน

นโยบายสตาลินที่มีต่อจีนปั่นป่วนมากขึ้น เนื่องจากสตาลินต้องระมัดระวังมิให้นโยบายจีนเป็นเป้าให้ทรอตสกีโจมตีเป็นกรณีตัวอย่างความผิดพลาดในการดำเนินนโยบายปฏิวัติโลก นับแต่ ค.ศ. 1926 ทรอตสกีได้พยายามชี้แนะว่า รัสเซียควรวางมือจากพรรคจีนคอมมิวนิสต์เพื่อเอาใจญี่ปุ่นและจักรวรรดินิยมตะวันตก และเพื่อผ่อนคลายแนวตะวันตกที่ปิดล้อมรัสเซีย อีกประการหนึ่ง แผนสร้างแนวร่วมเป็นการผลักดันให้พรรคจีนคอมมิวนิสต์ฆ่าตัวตายทางอ้อม เพราะพรรคจีนคอมมิวนิสต์ไม่มีกำลังทัพของตนเอง พรรคจีนคอมมิวนิสต์ควรจัดตั้งระบบโซเวียต (Soviet System) และตั้งกองทัพขึ้นเพื่อรักษาอำนาจและความเป็นอิสระของขบวนการคอมมิวนิสต์ ความคิดเห็นของทรอตสกีอาจจะมีส่วนถูกต้องโดยสตาลินอาจจะยอมรับอยู่ในใจ แต่สตาลินสองจิตสองใจไม่หาญพอที่จะทิ้งนโยบายจีนเดิมเสียทีเดียว ด้วยเกรงว่า ถ้ารับนโยบายทรอตสกีก็จะเป็นการพิสูจน์ว่าทรอตสกีถูก สตาลินผิดพลาด สตาลินจึงยังคงยึดมั่นนโยบายเดิมต่อไป พรรคจีนคอมมิวนิสต์ต้องสามารถร่วมมือกับชนชั้นใดก็ได้ในสังคม (แม้ต่างอุดมการณ์) ที่มีจุดประสงค์เดียวกัน คือล้มล้างอำนาจรัฐบาลที่มีลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อรัสเซีย และต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมนายทุนตะวันตก ในทรศนะของรัสเซีย พรรคชาตินิยมมีลักษณะต่อต้านลัทธิทุนนิยมจักรวรรดินิยม อีกทั้งได้รับความสนับสนุนจากฝ่ายต่าง ๆ ที่สำคัญคือฝ่ายทหาร ฝ่ายนายทุนนักธุรกิจ และแม้แต่กรรมกรเองก็นิยม สตาลินเชื่อมั่นว่า พรรคจีนคอมมิวนิสต์ที่อ่อนกำลังและอ่อนหด ต้องแฝงตัวอยู่เบื้องหลังพรรคชาตินิยม และหาทางเข้าถึงกรรมกรและมวลชนทั่วไปท้ายสุด เพื่อจะได้สามารถควบคุมกลไกทางการเมือง โดยอาศัยพรรคชาตินิยม พรรคจีนคอมมิวนิสต์จะสามารถเผยแพร่ลัทธิปลุกกระดมมวลชนทุกระดับได้สำเร็จและสามารถควบคุมพรรคชาตินิยมได้ โดยแปรรูปพรรคนั้นให้เป็นคอมมิวนิสต์ในบั้นปลาย เป็นการรวมพรรคโดยมีโครงสร้างใหม่เป็นพรรคใหญ่ตัวแทนประชาชน (People's Party) โดยนัยนี้ พรรคชาตินิยมเปรียบเสมือนมะนาวที่รัสเซียและโลกคอมมิวนิสต์ต้องบีบเค้นเอาทุกหยาดหยดน้ำมะนาวออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แม้จนถึงหยาดหยดสุดท้ายของมะนาว ต่อจากนั้นจึงค่อยโยนมะนาวนั้นทิ้งเสีย²⁹

²⁹ Ulam, p. 177.

พรรคจีนคอมมิวนิสต์เห็นด้วยกับนโยบายของทรอตสกี แต่จำเป็นต้องรับฟังสตาลิน องค์การ
คอมินเทอร์นภายใต้คำสั่งการของสตาลินได้บีบบังคับพรรคจีนคอมมิวนิสต์ให้รับดำเนินการ
ตามนโยบายสตาลิน โดยรวมตัวกับพรรคจีนชาตินิยมด้วยวิธีเข้าร่วมมือเป็นเอกเทศ คือเป็น
ทั้งสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์และสมาชิกพรรคจีนชาตินิยม เป็นการรวมตัวรวมกลุ่มอยู่ใน
พรรคชาตินิยม (Block Within) พรรคจีนคอมมิวนิสต์จำเป็นต้องสยบต่อคำสั่งการของรัสเซีย

พรรคจีนคอมมิวนิสต์ได้พยายามดำเนินการตามจุดประสงค์ของรัสเซียทั้ง ๆ ที่
พรรคจีนคอมมิวนิสต์ขาดกำลังทหารหนุนฐานะอำนาจของตน พรรคจีนคอมมิวนิสต์ได้แทรก
ซึมองค์การของพรรคชาตินิยม ทำให้ฝ่ายขวาในพรรคชาตินิยมหวาดระแวง ได้แยกตัวออกไป
ตั้งเป็นกลุ่มเขาตะวันตก (Western Hill) พรรคชาตินิยมได้แบ่งแยกออกเป็นสองฝ่าย ขวาและ
ฝ่ายเอียงซ้ายได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นที่เมืองฮันเก้ (Honkew) ฝ่ายขวานำโดยฝ่ายทหารคือเจียงไคเช็ค
(Chiang Kai-shek) ได้ตั้งรัฐบาลซ้อนขึ้นที่เมืองนานกิง (Nanking)

ปลายทางของพรรคจีนคอมมิวนิสต์ได้เริ่มขึ้น เมื่อเจียงไคเช็คได้เป็นจอมทัพ
ดำเนินการรวมประเทศ กวาดล้างบรรดานายพลขุนศึกทั่วประเทศ เจียงไคเช็คได้ก่อการรัฐ-
ประหารขึ้นที่เมืองกวางตุ้ง (Canton) ในวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 1926 และดำเนินการปราบปราม
คอมมิวนิสต์ตามเมืองต่าง ๆ ภายใต้การสนับสนุนของบรรดาพ่อค้า นักธุรกิจและจากฝ่าย
ญี่ปุ่น แม้จะดำเนินการกวาดล้างคอมมิวนิสต์ เจียงไคเช็คก็มิได้ประกาศเป็นปฏิปักษ์ต่อ
รัสเซีย ที่ปรึกษาของรัสเซียยังคงมีปรากฏ นายโบโรดิน ได้พยายามให้พรรคจีนคอมมิวนิสต์
แทรกซึมรัฐบาลวูฮาน (Wuhan) ให้ได้

รัสเซียได้เฝ้าดูเจียงไคเช็คกวาดล้างจีนคอมมิวนิสต์จนถึงวาระที่รัฐบาลวูฮานประกาศ
จับจีนคอมมิวนิสต์ออกจากพรรคในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1927 รัสเซียกล่าวโทษผู้นำพรรคจีน
คอมมิวนิสต์ว่า ไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายที่องค์การคอมินเทอร์นกำหนดให้ ผู้นำพรรคจีน
คอมมิวนิสต์คนต่อมาที่รัสเซียแต่งตั้งขึ้นก็ยังพยายามปฏิบัติตามนโยบายของรัสเซีย เจียง-
ไคเช็คได้ปราบคอมมิวนิสต์ต่อไปอย่างไม่ลดละ โดยยังรักษาทางไมตรีกับรัสเซียต่อไป

อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ระดับของการที่รัสเซียทาบตามทางไมตรีต่อจีน อาจแบ่ง
ได้เป็น 4 ระดับดังนี้.-

1. ติดต่อกับทางเป็นไมตรีกับรัฐบาลกลาง
2. ติดต่อฝ่ายทหารของพรรคชาตินิยม ซึ่งนำโดยเจียงไคเช็ค
3. สนับสนุนรัฐบาลพรรคชาตินิยมที่รวมกลุ่มสมาชิกจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งมุ่งล้มล้าง
อำนาจเจียงไคเช็ค

4. บงการควบคุมพรรคจีนคอมมิวนิสต์³⁰

สตาลินยื่นหัตถ์นโยบายใช้พรรคชาตินิยมทุกวิถีทางเพื่อคุณประโยชน์แก่รัสเซีย และแก่พรรคจีนคอมมิวนิสต์ แต่นโยบายดังกล่าวท้ายสุดกลับทำลายฐานอำนาจของพรรคจีนคอมมิวนิสต์ ทروتสกีได้วิพากษ์วิจารณ์สตาลินว่า ดำเนินนโยบายจีนผิดพลาดเป็นอย่างยิ่ง เขาได้กล่าวว่า รัสเซียควรถอยห่างจากขบวนการจีนคอมมิวนิสต์ เพื่อซื้อทางไต่ตรึงจากญี่ปุ่น และบรรดาจักรวรรดินิยมตะวันตก และเพื่อป้องกันบรรดามหาอำนาจจักรวรรดินิยมรวมตัวกันต่อต้านรัสเซีย (Anti-Soviet Coalition) โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัสเซียควรหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า ญี่ปุ่นและป้องกันอังกฤษกับญี่ปุ่นมิให้รวมตัวกันเป็นพันธมิตรต่อต้านรัสเซีย โซโนเวียฟเองได้วิพากษ์วิจารณ์สตาลินอย่างรุนแรงเช่นกัน สตาลินถูกตำหนิที่ดำเนินนโยบายจีนผิดพลาดล้มเหลวโดยสิ้นเชิง

ใน ค.ศ. 1927 สตาลินก็ยังยืนยันกรานว่า รัฐบาลพรรคชาตินิยมที่วูฮานต้องเป็นรัฐบาลที่มีพรรคจีนคอมมิวนิสต์เป็นแนวร่วมอยู่ด้วย และสตาลินได้อ้างว่า พรรคชาตินิยมมีคุณประโยชน์มหาศาลต่อรัสเซียและต่อโลกคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อพรรคชาตินิยมขับพรรคจีนคอมมิวนิสต์ออกในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1927 ฐานอำนาจของพรรคจีนคอมมิวนิสต์ตามตัวเมืองใหญ่ถูกเจียงไคเช็คกวาดล้างสิ้น จนพรรคจีนคอมมิวนิสต์ต้องดำเนินขบวนการใต้ดิน การดำเนินตามนโยบายและกลยุทธ์สตาลินได้ทำให้พรรคจีนคอมมิวนิสต์ถูกทำลายทีละน้อย สตาลินได้ถูกผู้นำหลายฝ่ายในพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียโจมตีอย่างหนักว่า ดำเนินนโยบายผิดพลาด³¹ สตาลินไม่ควรช่วยสร้างองค์กรพรรคชาตินิยมตามแนวหลักการเลนิน และไม่ควรช่วยต่อปีกต่อหางให้พรรคชาตินิยมโดยการช่วยเสริมสร้างกำลังแสนยานุภาพมากเช่นนั้น พรรคชาตินิยมมีทั้งวิธีการสร้างพรรคที่มีประสิทธิภาพ มีทั้งอุดมการณ์ที่แน่วแน่แข่งขันกับพรรคจีนคอมมิวนิสต์ และสามารถใช้กำลังที่ฝึกปรือโดยรัสเซียนั้นมาปราบปรามพรรคจีนคอมมิวนิสต์ เท่ากับว่าสตาลินได้สอนพรรคชาตินิยมให้ใช้คมหอกดาบมาฟันคอพรรคจีนคอมมิวนิสต์ ยิ่งกว่านั้น นโยบายและวิธีการที่องค์กรคอมินเทอร์นแนะนำให้พรรคจีนคอมมิวนิสต์ปฏิบัติตามนั้น ส่วนใหญ่ก็ไม่คำนึงว่ามีความเหมาะสมกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมและพื้นฐานทัศนคติของจีนมากน้อยเพียงใดด้วย นโยบายและวิธีการต่าง ๆ จึงไม่สำเร็จผล กลับทำให้พรรคจีนคอมมิวนิสต์ถูกทำลายล้าง ดังจะเห็นได้ว่า พรรคจีนคอมมิวนิสต์ยึดตามองค์กรคอมินเทอร์นที่ว่า การปฏิวัติจีนต้องถือกรรมกรเป็นพลังการปฏิวัติ ดังนั้น ต้องมีการโฆษณาชวนเชื่อ จัดตั้งองค์กรรวมกำลัง

³⁰ Ibid., p. 181.

³¹ ดูรายละเอียดใน *Stalin's Failure in China*.

กรรมกรยุงส่งเสริมให้นด์หยุดงาน ความเป็นจริงมีอยู่ว่า ขณะนั้นกรรมกรส่วนใหญ่มิได้เป็นกรรมกรอาชีพ หากแต่เป็นกรรมกรที่มีพื้นเพอพยพมาจากชนบท มักทิ้งโรงงานสู่ชนบทและหวนกลับมาสู่โรงงานเป็นวัฏจักร กรรมกรจึงมีพื้นเพทัศนคติค่อนข้างจะอนุรักษนิยม และฝังรากลึกในความเชื่อว่าเป็นอำนาจเป็นใหญ่ (Authoritarianism) การนัดหยุดงานมักจะเรียกร้องเพียงเพื่อขอความอยู่ดีกินดี โดยมีได้มีพื้นฐานความเข้าใจในตัวลัทธิอุดมการณ์ เมื่อรัฐบาลและฝ่ายขุนศึกปราบปราม กรรมกรมักจะละเลยเช็คขยาดีไม่ร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์อีก

เมื่อพิจารณาในแง่ความสัมพันธ์กับบรรดาขุนศึกของจีน สตาลินก็ถูกโจมตีว่า ร่อนเร่เสนอให้ความช่วยเหลือโดยมิได้ไตร่ตรองให้ลึกซึ้งว่า ขุนศึกเหล่านั้นหวังผลประโยชน์สิ่งใดจากรุสเซีย และมีได้ไตร่ตรองว่าขุนศึกเหล่านั้นนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริงเพียงใด

เจียงไคเช็คเองเมื่อมีอำนาจมั่นคงโดยรวมประเทศปรองดองกับฝ่ายนายพล ขุนศึกส่วนใหญ่ได้แล้ว ก็มีได้รื้อรอยที่จะแสดงตนรังเกียจรุสเซียอย่างเปิดเผย บรรดาจีนคอมมิวนิสต์ถูกตราหน้าว่าเป็นสายลับดำเนินการแทรกแซงเงินตามคำบงการของรุสเซีย การที่รุสเซียยอมทอดทิ้งพรรคจีนคอมมิวนิสต์เพื่อแลกกับมิตรภาพจากฝ่ายรัฐบาลพรรคชาตินิยมมิได้ทำให้รุสเซียได้รับความสำเร็จจากการผูกมิตรกับฝ่ายรัฐบาลเท่าที่ควร เนื่องจากรัฐบาลพรรคชาตินิยมต้องการความช่วยเหลือของรุสเซีย แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ไว้ใจรุสเซีย การขับฝ่ายคอมมิวนิสต์ออกจากรัฐบาล ตลอดจนการดำเนินการกวาดล้างบรรดาคอมมิวนิสต์โดยที่มิได้สละความสัมพันธ์กับรุสเซียและรุสเซียก็ได้แต่นิ่ง ล้วนแสดงให้เห็นว่ารุสเซียกำลังถูกตบหน้าสับประมาทอย่างรุนแรง โดยไม่อาจจะตอบโต้อีกฝ่ายได้ ทั้งยังต้องพยายามผูกมิตรต่อไป แต่ถึงกระนั้น รัฐบาลพรรคชาตินิยมก็ไม่ปรารถนามิตรภาพที่รุสเซียหยิบยื่นให้หนัก นับแต่ ค.ศ. 1928 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลพรรคชาตินิยมกับรุสเซียได้เสื่อมทรามลงตามลำดับ รัฐบาลพรรคชาตินิยมถือว่ารัฐบาลรุสเซียไม่มีความปรารถนาดีจริงใจและความเป็นมิตรที่ดีต่อจีน หากแต่กระทำตนประหนึ่ง “ปากปราศย์ น้ำใจเชือดคอ” แสดงตนเป็นมิตรต่อรัฐบาล แต่ในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมพรรคจีนคอมมิวนิสต์ให้ล้มล้างอำนาจการปกครองของจีน ใน ค.ศ. 1928 เจียงไคเช็คตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรุสเซีย

นโยบายการสร้างแนวร่วมได้สิ้นสุดลง โดยพรรคจีนคอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายปราชัยรุสเซียเองมุ่งรักษาทางไมตรีกับเจียงไคเช็คมากกว่าจะช่วยพรรคคอมมิวนิสต์ให้ก่อการปฏิวัติในจีน ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากการที่รุสเซียต้องคำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัยของตนเองด้วยการสนับสนุนขบวนการปฏิวัติจีนอันตรายต่อรุสเซียในแง่ที่ว่า บรรดามหาอำนาจจักรวรรดินิยมนายทุนทั้งหลาย โดยเฉพาะญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาและอังกฤษซึ่งมีอำนาจผลประโยชน์มหาศาล

ในจีนจะไม่ยินยอมให้จีนเป็นคอมมิวนิสต์ บรรดาจักรวรรดินิยมเหล่านั้นจะดำเนินการแทรกแซงทางทหาร ซึ่งหมายถึงพรมแดนตะวันออกของรัสเซียอยู่ภายในภาวะล่อแหลมอันตราย รัสเซียจึงจำกัดขอบเขตความช่วยเหลือแก่ขบวนการปฏิวัติจีน สิ่งที่รัสเซียได้ปฏิบัติในจีนโดยไม่เสียคุณประโยชน์คือ การรณรงค์ต่อต้านบั้นทอนกำลังอำนาจของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตกได้ผลพอควร ส่งเสริมลัทธิชาตินิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์

สตาลินอาจผิดพลาดในนโยบายปฏิวัติจีนจริงดังกล่าว แต่สตาลินก็ได้สร้างคุณประโยชน์แก่รัสเซียโดยตรง กล่าวคือ สตาลินประสบความสำเร็จในการสร้างรัฐบาลพรรคชาตินิยมให้มีความมั่นคงทั้งในด้านอุดมการณ์ ประสิทธิภาพของพรรค และมีกำลังแสนยานุภาพมากพอที่จะต่อต้านภัยจักรวรรดินิยมตะวันตกและภัยญี่ปุ่นได้ สิ่งเดียวที่สตาลินพลาดคือเมื่อสร้างจีนใหม่ขึ้นมาแล้ว ทั้ง ๆ ที่ได้ทอดทิ้งพรรคจีนคอมมิวนิสต์เช่นนั้น รัสเซียก็ยังประสบความล้มเหลวในการควบคุมรัฐบาลพรรคชาตินิยม ทำให้รัสเซียได้รับความอับสมิใช้น้อยในสายตาโลกภายนอก

นับแต่ ค.ศ. 1928 รัสเซียเริ่มหลบเลี่ยงออกห่างจากขบวนการปฏิวัติในจีนและหลีกเลี่ยงการสร้างพันธมิตรกับพรรคจีนคอมมิวนิสต์ รัสเซียมีเหตุผลเพียงพอที่จะต้องทำเช่นนั้น เนื่องจาก รัสเซียต้องจับตามองพฤติกรรมแทรกซึมของญี่ปุ่นในแมนจูเรียซึ่งสิ้นสะเทือนความมั่นคงของพรมแดนรัสเซียซึ่งติดกับแมนจูเรียโดยตรง

ขบวนการคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น

ในสมัยที่พรรคคอมมิวนิสต์รัสเซียกำลังสร้างชาติ ญี่ปุ่นนับเป็นมหันตภัยต่อพรมแดนตะวันออกของรัสเซียเป็นอย่างยิ่ง ในอดีต รัสเซียเคยแก่งแย่งแข่งขันอำนาจอิทธิพลกับญี่ปุ่นด้วยเรื่องเกาหลีและแมนจูเรีย จนเปิดฉากทำสงครามกันใน ค.ศ. 1904 ซึ่งตามมาด้วยการที่ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายชนะ ได้รับอำนาจผลประโยชน์รัสเซียในแมนจูเรีย ได้เกาะแซะคาลินดอนใต้ (Sakhalin) และเกาะฮอกไกโดตอนเหนือไปจากรัสเซีย ญี่ปุ่นได้ขยายอิทธิพลมากยิ่งขึ้น โดยการวางแผนขยายดินแดนเข้าไปในดินแดนรัสเซียตะวันออกทั้งหมด ญี่ปุ่นยังได้เข้าแทรกแซงทางทหารในสงครามกลางเมืองของรัสเซีย ญี่ปุ่นได้เพิ่มพลังของตนมากขึ้นโดยการขยายกำลังแสนยานุภาพทางทะเลในน่านน้ำแปซิฟิก ทั้งนี้ เป็นไปตามข้อตกลงยินยอมในการลดอาวุธนานาชาติที่ญี่ปุ่นมีสิทธิ์สร้างกำลังเป็นอัตราส่วนกับฝ่ายมหาอำนาจอื่น ๆ เป็น 1.75 ทำให้ญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจทางทะเลเด่นสุดในน่านน้ำแปซิฟิก อีกทั้งมีอำนาจอิทธิพลในจีน แม้สหรัฐอเมริกาได้พยายามควบคุมตรวจตราการขยายอำนาจอิทธิพลญี่ปุ่นก็ตาม รัสเซียก็ยังอดมิได้ที่จะระแวงระวังภัยญี่ปุ่นและพร้อมที่จะส่งเสริมขบวนการปฏิวัติญี่ปุ่น

อาจจะกล่าวได้ว่า ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ระบาดในญี่ปุ่น ถือเป็นผลพลอยได้จากกระบวนการพัฒนาชาติญี่ปุ่นให้ทันสมัย (Modernization) การที่ญี่ปุ่นได้เร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรมได้ทำให้เกิดชนชั้นกรรมกรและนายทุน สงครามจีน-ญี่ปุ่น (Sino-Japanese War, ค.ศ. 1894-1895) และสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (Russo-Japanese War, ค.ศ. 1904-1905) ได้เร่งรัดแปรเปลี่ยน (Transform) ญี่ปุ่นเป็นรัฐอุตสาหกรรม แต่ภาวะสงครามก็ก่อให้เกิดความไม่สงบในสังคม³² ภาวะการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลคือ การที่อุตสาหกรรมก้าวล้ำหน้าเกษตรกรรมจนทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจจะส่ำระสาย ทั้งภาวะสงครามและภาวะเศรษฐกิจเช่นนั้นเป็นเบื้องต้นมูลฐานที่เปิดทางให้ลัทธินิยมและปรัชญาตะวันตกแพร่หลายเข้าไปในญี่ปุ่น ในระหว่าง ค.ศ. 1900-1910 บรรดานักศึกษาปัญญาชนญี่ปุ่นเริ่มใส่ใจลัทธิสังคมนิยมแบบต่าง ๆ³³ แต่แล้วใน ค.ศ. 1920 นายโคโตกุ (Kotoku) นักสังคมนิยมถูกจับประหารชีวิต ทำให้ลัทธิสังคมนิยมสลับซบเซาลงไปเพราะรัฐบาลญี่ปุ่นได้ทำการปราบปรามอย่างเข้มงวดกวดขัน และเพราะขบวนการสังคมนิยมและความเคลื่อนไหวของกรรมกรยังอ่อนหัดและแตกแยกกันเอง

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ญี่ปุ่นได้ก้าวเข้าไปสู่ช่วงระยะแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งดำเนินไปอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าจังหวะการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศใด ๆ มาก่อน³⁴ การกระจายความมั่งคั่งมิได้ดำเนินไปอย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดความไม่พอใจขึ้นในมวลชน นอกจากนั้น เศรษฐกิจเจริญรวดเร็วเพียงชั่วระยะเวลาสั้น ๆ แล้วตามมาด้วยภาวะเศรษฐกิจตกต่ำใน ค.ศ. 1918-1922 วงการธุรกิจประสบความหายนะ ก่อเกิดภาวะคนว่างงาน บรรดากรรมกรและชาวนาแสดงความไม่พอใจ ก่อความไม่สงบขึ้นทั่วไป

ภาวะเศรษฐกิจทรุด และชัยชนะของระบอบประชาธิปไตยอันเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่งกระตุ้นให้ชาวญี่ปุ่นมีความตื่นตัวสำนึกในสิทธิหน้าที่ตนทางการเมือง ได้มีการเรียกร้องปฏิรูปสังคมและต้องการความยุติธรรมในสังคม การปฏิวัติในรัสเซีย และคลื่นปฏิวัติในเยอรมนีเร่งเร้าให้นักสังคมนิยมญี่ปุ่นบังเกิดความมั่นใจว่า ฝ่ายพลังสังคมนิยมกำลังเป็นฝ่ายได้เปรียบเป็นต่อในโลก นักสังคมนิยมหลายคนได้หวนไปนิยมเลื่อมใสลัทธิคอมมิวนิสต์

นับแต่ ค.ศ. 1920 รัสเซียมีความผิดหวังมากที่ขบวนการปฏิวัติในยุโรปล้มเหลว รัสเซียจึงเริ่มให้ความสนใจเอเชียมาก ส่งเสริมให้มีการโฆษณาชวนเชื่อลัทธิ แทรกซึมการเมือง

³² Harold M. Vinacke, *A History of the Far East in Modern Times* (N. Y. Appleton-Century Inc., 1961), p. 336

³³ Robert A. Scalapino, *The Japanese Communist Movement, 1920-1966* (Berkeley and L. A. : University of California, 1967), p. 1.

³⁴ Sadeska, "Japan Socialism," *Living Age*, CCCXVI (March 17, 1923), p. 629

ในเอเชียแล้วเร้าให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ปฏิวัติเอเชียเพื่อป้องกันทำลายพลังอำนาจของจักรวรรดินิยมทุนตะวันตก ในทรรศนะของรัสเซีย ญี่ปุ่นเป็นเป้าหมายที่สำคัญ เพราะเป็นรัฐอุตสาหกรรมก่อปรด้วยชนชั้นนายทุนและกรรมกร ก่อเกิดความขัดแย้งในอำนาจผลประโยชน์ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิวัติโดยกรรมกร การปฏิวัติและการล้มล้างรัฐบาลนายทุนเป็นวิธีการเดียวเท่านั้นที่จะสามารถสกัดกั้นและยุติการขยายอำนาจอิทธิพลของญี่ปุ่นได้ รัสเซียจึงถือญี่ปุ่นเป็นบันไดขั้นต้นของการปฏิวัติเอเชียทั้งทวีป³⁵

ในวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1922 องค์การคอมินเทอร์นได้ช่วยจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่น (The Japanese Communist Party—JCP) ขึ้น พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายและกลยุทธ์ตามที่บูคาริน ผู้อำนวยการขององค์การคอมินเทอร์นแนะนำ กล่าวคือ โฆษณาชวนเชื่ออุดมการณ์และสร้างแนวร่วมกับชนชั้นต่าง ๆ ที่ต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม แต่ขบวนการล้มเหลวเพราะถูกรัฐบาลปราบปรามอย่างรุนแรงในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1923

พรรคคอมมิวนิสต์เริ่มรวนเร นโยบายและกลยุทธ์ของบูคารินไม่อาจจะปฏิบัติได้ในญี่ปุ่นและเป็นทิวาวิจารณ์มากว่า บูคารินกำหนดนโยบายและกลยุทธ์โดยมิได้รู้แจ้งเห็นจริงในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่น³⁶ พรรคคอมมิวนิสต์ล้มเหลวในการนำมวลชน โดยเฉพาะขบวนการเคลื่อนไหวของกรรมกร พรรคคอมมิวนิสต์กลับมีส่วนทำให้องค์กรต่าง ๆ ของกรรมกรแตกแยก พรรคเองก็แตกแยกภายในด้วยความขัดแย้งในด้านการตีความนโยบายและกลยุทธ์ที่องค์การคอมินเทอร์นแนะนำให้ พรรคไม่อาจจะตัดสินใจได้เด็ดขาดว่าควรปฏิบัติอย่างไร

ท้ายสุด พรรคคอมมิวนิสต์เล็งเห็นว่า รัฐบาลถือพรรคเป็นองค์กรนอกกฎหมาย และพรรคเป็นเป้าของการโจมตี พรรคจึงตัดสินใจที่จะปฏิวัติโดยใช้องค์กรต่าง ๆ ของมวลชนแทน พรรคจึงมีมติยกเลิกการตั้งพรรค และตั้งสำนักคอมมิวนิสต์แทน (The Communist Bureau) ถึงกระนั้น การกวาดล้างคอมมิวนิสต์ก็มิได้ลดละ กลับรุนแรงขึ้นจนคอมมิวนิสต์ต้องปฏิบัติการใต้ดินนับแต่ ค.ศ. 1926 คอมมิวนิสต์เองก็แตกแยกกันมากขึ้น โดยมีฝ่ายคณะกรรมการกลางภายใต้การสนับสนุนขององค์การคอมินเทอร์น และอีกฝ่ายคือกลุ่มกรรมกร-กสิกร (Labor Farmer Faction—Rodaha) พรรคล้มเหลวในการสร้างแนวร่วมกับฝ่ายสังคมนิยมประชาธิปไตย (Social Democrats) ซึ่งไม่ไว้วางใจคอมมิวนิสต์ การรวมกับพรรคต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทนกรรมกรก็ล้มเหลว พรรคควบคุมได้พรรคเดียวคือ พรรคกรรมกร-กสิกร (Labor Farmer Party—Nihon Ronoto) การต่อสู้

³⁵ Rodger Swearingen and Paul Langer, *Red Flag in Japan* (Cambridge : Harvard University Press, 1952), p. 13.

³⁶ G. M. Beckmann and Okubo Genuu, *The Japanese Communist Party, 1922-1945* (Stanford : Stanford University Press, 1966), p. 64.

ระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์กับฝ่ายสังคมนิยมประชาธิปไตยเช่นนั้น ย่อมจะมีส่วนทำให้องค์กรต่าง ๆ ของกรรมกรแตกแยก

ในปลายปี ค.ศ. 1924 พรรคคอมมิวนิสต์แตกแยกกันอย่างรุนแรง โดยองค์การคอมินเทอร์นเข้าแทรกแซง กลุ่มหนึ่งนำโดย นายฟูคูโมโต (Fukumoto) ได้ตั้งพรรคขึ้นอีกในเดือนธันวาคม โดยองค์การคอมินเทอร์นไม่เห็นด้วย

ท่ามกลางปัญหาสับสนเหล่านั้น ญี่ปุ่นได้ประสบกับภาวะเศรษฐกิจทั่วโลกตกต่ำลง ในระหว่าง ค.ศ. 1927-1930 ราคาสินค้าพืชผลตกต่ำ การค้าต่างประเทศซบเซาลง กระบวนการอุตสาหกรรมภายในผลิตได้เร็วเกินความต้องการของตลาด ก่อเกิดภาวะเศรษฐกิจทรุดคนว่างงานมากขึ้น ทำให้เกิดการเดินขบวนประท้วงไม่สงบขึ้นทั่วไป การปฏิวัติมีที่ท่าจะเริ่มเห็นลง ๆ แล้วในญี่ปุ่นช่วงนั้น เพราะผู้คนเบื่อหน่ายการเมืองภายใต้การนำของรัฐบาลพลเรือนซึ่งเต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงและหาความเป็นระเบียบวินัยมิได้ ลัทธิประชาธิปไตยเป็นที่เลื่อมความนิยมมาก ในช่วงนั้นเองที่คอมมิวนิสต์ได้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง

ตั้งแต่ ค.ศ. 1927 องค์การคอมินเทอร์นพยายามจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นใหม่ โดยกำหนดนโยบายและกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสภาวะภายในญี่ปุ่น ถึงกระนั้น พรรคเองกลับมุ่งต่อสู้ทางด้านเศรษฐกิจ และต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมอย่างเหนียวแน่น ในปี 1928 พรรคคอมมิวนิสต์ได้ร่วมสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรแต่ไม่มีใครมีผู้คนนิยม เพราะนโยบายของพรรครุนแรงเกินไปถึงขั้นทำลายสถาบันจักรพรรดิ เมื่อล้มเหลว พรรคได้หวนมาใช้ความรุนแรงก่อการร้ายขึ้น รัฐบาลได้ตามกวาดล้างอย่างไม่ลดละ องค์การของมวลชนที่มีคอมมิวนิสต์แทรกอยู่ถูกยุบเลิก เช่น องค์การสมาคมต่าง ๆ ของนักศึกษาและกรรมกร พรรคคอมมิวนิสต์จึงขาดฐานอำนาจในมวลชน ต้องปฏิบัติภารกิจอีกครั้งหนึ่ง บรรดาผู้นำพรรคล้วนยังเยาว์วัยและอ่อนหัด เช่น ทานากา เซอิเงน (Tanaka Seigen, อายุ 23 ปี) และมาเอโน (Maeno, อายุ 23 ปี) เป็นต้น

นับแต่ ค.ศ. 1929 พรรคคอมมิวนิสต์สิ้นหนทางที่จะขยายอำนาจอิทธิพลในสังคมญี่ปุ่น แม้แต่การสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรใน ค.ศ. 1930 ก็ล้มเหลว คอมมิวนิสต์หวนกลับไปหาองค์การคอมินเทอร์น องค์การได้กำหนดนโยบายและกลยุทธ์ใน ค.ศ. 1931 ว่าพรรคควรดำเนินการปฏิวัติล้มล้างลัทธิจักรวรรดินิยม โดยการสร้างแนวร่วมกับทุกฝ่าย แต่พรรคก็ปฏิบัติไม่ได้ ตลอดปี ค.ศ. 1931 ตำรวจขัดขวางการจัดตั้งพรรคและการขยายตัวสร้างแนวร่วมกับฝ่ายใด ๆ โดยสิ้นเชิง

พรรคเองก็รวนเรกับการที่องค์การคอมินเทอร์นเปลี่ยนนโยบายและกลยุทธ์กลับไปกลับมา พรรคไร้เงินทุนและเผชิญกับการแตกแยกกันเองภายในจนหมดสิ้นขวัญกำลังใจ

คอมมิวนิสต์เริ่มดำเนินการรุนแรงในลักษณะโจรมากกว่าในลักษณะนักการเมืองต่างอุดมการณ์ ได้มีการตั้งตุลาการศาลเตี้ยชำระสมาชิกของพรรคจนถึงตาย ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1932 คอมมิวนิสต์ปล้นธนาคาร โอกาสที่คอมมิวนิสต์จะเติบโตใหญ่ได้สิ้นสุดลง คอมมิวนิสต์ชั้นนำหลายคนเมื่อถูกจับ ได้ประกาศถอนตัวจากการเป็นคอมมิวนิสต์ เช่น นายซาโน มานาบู (Sano Manabu) และนายนาเมยามา ซาดาชิกะ (Nameyama Sadachika) ความผูกพันทางอุดมการณ์ลดน้อยถอยความสำคัญไปโดยปริยาย

นับแต่ ค.ศ. 1932 พรรคคอมมิวนิสต์รวนเรไร้จุดหมาย สิ้นสุดความสามารถที่จะแผ่ขยายอำนาจอิทธิพลในญี่ปุ่น เพราะไม่อาจต้านทานกระแสธารของการเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์โลกและการต่อต้านจากภายในประเทศญี่ปุ่นเอง ความแตกแยกของพรรคเองก็มีส่วนทำให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ล้มเหลว

นโยบายและกลยุทธ์โดยพรรคคอมมิวนิสต์มักจะดำเนินไปในจังหวะเวลาที่ผิด เพราะดำเนินการแสวงหาฐานอำนาจในตัวเมือง กล่าวคือ หาเสียงสนับสนุนจากกรรมกร จัดตั้งองค์กรของกรรมกร ส่งเสริมการหยุดงานและเผยแพร่ลัทธิอุดมการณ์ พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นได้ประกาศตนเป็นผู้ใฝ่สันติภาพ ประณามสงครามและประณามลักษณะจักรวรรดินิยม ในนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น

พรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นได้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในช่วงระยะ ค.ศ. 1922-1940 ในด้านนโยบาย พรรคขัดแย้งกับนโยบายหลักของญี่ปุ่นที่นิยมการขยายดินแดนและอำนาจอิทธิพล และนิยมการสร้างกำลังแสนยานุภาพ ในด้านการบริหารพรรค คอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นได้ประสบความสำเร็จในการแตกแยกภายใน ความขัดแย้งส่วนใหญ่เนื่องมาจากการตัดสินใจได้ว่าควรใช้วิธีใดในการปฏิบัติตามนโยบายหลักที่องค์กรคอมินเทอร์นกำหนดไว้ ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าด้วยการตีความลัทธิอุดมการณ์ จนก่อเกิดการแตกแยกแบ่งฝ่าย จึงนับเนื่องได้ว่าขบวนการคอมมิวนิสต์ในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่สองยังอ่อนหัดในด้านอุดมการณ์ (An Era of Ideological Immaturity)

ในด้านการปราบปราม รัฐบาลญี่ปุ่นได้ปิดกั้นคอมมิวนิสต์มิให้มีโอกาสร่วมการปกครองตามวิถีทางประชาธิปไตย (ผ่านการเลือกตั้งเข้าไปนั่งในรัฐสภา) และดำเนินการกวาดล้างอย่างเข้มงวดกวาดล้างจนพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นต้องดำเนินการใต้ดิน นับแต่ ค.ศ. 1932 บรรดาคอมมิวนิสต์ต้องลี้ภัยออกไปนอกประเทศบ้าง และถูกขังลี้มบ้าง ขบวนการปฏิวัติญี่ปุ่นได้ถึงกาลสลายตัวลงเมื่อญี่ปุ่นได้ร่วมลงนามกับเยอรมนีในกติกาสัญญาต่อต้านองค์กรคอมินเทอร์น (Anti Comintern Pact) ใน ค.ศ. 1936

พรรคคอมมิวนิสต์ในจีน และญี่ปุ่น ได้ประสบชะตากรรมเดียวกันนับแต่ ค.ศ. 1927 เป็นต้นมา สาเหตุหนึ่งที่มีอาจจะมองข้ามและปฏิเสธได้คือ การบงการของรัสเซียผู้กำหนดนโยบายและกลยุทธ์ โดยมีได้คำนึงถึงผลประโยชน์ของพรรคมากไปกว่าคำนึงถึงเสถียรภาพความมั่นคงของรัสเซียเอง และมีได้คำนึงถึงความเป็นจริงว่า แต่ละชาติมีวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างไร สภาพสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไร การกำหนดนโยบายและกลยุทธ์เป็นไปโดยการประเมินการณ์คลาดเคลื่อน ผลที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้คือ ความล้มเหลวของพรรคคอมมิวนิสต์ในที่ต่าง ๆ ซึ่งย่อมถือได้ว่า เป็นความล้มเหลวของรัสเซียที่มีอาจจะดำเนินนโยบายปฏิวัติโลกไปได้โดยตลอดรอดฝั่ง รัสเซียจำต้องพิจารณาทบทวนนโยบายปฏิวัติอีกครั้งหนึ่ง และเริ่มตระหนักว่า ภัยจักรวรรดินิยมตะวันตกก็คลานเข้ามาประชิดพรมแดนตะวันตก ภัยจักรวรรดินิยมตะวันออก คือ ญี่ปุ่นก็กำลังสำแดงฤทธิ์ในเกาหลีและแมนจูเรีย คุกคามพรมแดนตะวันออกของรัสเซีย ภัยกระหนาบข้างบีบบังคับให้สตาลินเลือกที่จะดำเนินนโยบายผูกมิตรกับทุกฝ่ายเพื่อต่อต้านภัยเหล่านั้น การผูกมิตรกับรัฐบาลเหล่านั้นจะต้องถือเป็นความสำคัญอันดับแรกสุด และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้อความไว้วางใจจากรัฐบาลเหล่านั้น รัสเซียได้ตัดสินใจสละพันธกรณีผูกมัดตนเองกับขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลก เป็นการชี้ขาดโดยปริยายว่า รัสเซียได้ตัดสินใจที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยถือผลประโยชน์แห่งรัฐเป็นที่ตั้งมากกว่าจะยึดถือลัทธิอุดมการณ์